

INSTITUT RENESANCE KULTURNÍHO DĚDICTVÍ

HANA BENEŠOVÁ
VLASTA KLAPALOVÁ

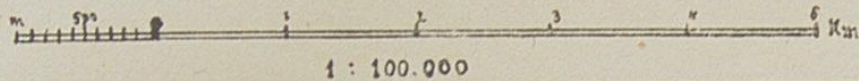

CO NAŠI PŘEDKOVÉ ZAŽILI
V KLADSKU

MMXXIII

PO STOPÁCH ČESKÉHO OSÍDLENÍ

Kladská.

HRONOV

Zličko

Sedmákovice

Podborky

Zdárky

Kondiny

Stroužné

Pasterkov

V. Poříčák

Něm. Černá

Jakubovice

M. Černá

Chudoba

Blázejov

Kotel

Slané

Zákš

Skřivánek

Trnkov

Červená

Ráj

Dančov

Halac

Palice

Malinová hora

Březdva

Kelnov

Lestná

Račov

Račov

612 Dobrošov

671

Čes. Černá

Koboušský kopec

582

Jarkov

LEVÍN

Nerbovín

566

Javorník

Jizbice

Nová Václavka

Varta

Rybníček

683

Snářnice

Drška

M. Jirkov

729

Panská Hora

Dobruška

Skuhrov

Police

Bystrice

N. Město

Tasov

Dol

789

Olešnice

XV. St.

Mezileč

R. M.

467

Dlouhé

Olešnice

INSTITUT RENESANCE KULTURNÍHO DĚDICTVÍ

Co naši předkové zažili v Kladsku

Hana Benešová
Vlasta Klapalová

• MMXXIII •

„Lidé, kteří tam žijí dnes, za to nemohou.“

„Odpusťme těm, kteří to způsobili.“

Název díla **Co naši předkové zažili v Kladsku**

Jména autorek **Hana Benešová**
& **Vlasta Klapalová**

V díle jsou dále citováni nebo se jinak autorsky spolupodíleli
① **Jiří Altior** (předmluva) ① **Josef A. Bergmann** ② **Dalibor Címr**
③ **Václav Černý ml.** ④ **Václav Černý st.** ⑤ **Martin Hoffmann**
⑥ **Michal Jabloňský** ⑦ **Jan Jersák** ⑧ **Eva Koudelková**
⑨ **František Pilz** ⑩ **Vlasta Střihavková**

Fotografie kronika **Československého evangelického sboru v Hronově,**
Manfred & Lubomír Benešovi, Eva Pumrová
& volně dostupné zdroje na internetu (regiony CZ, PL, DE)

Titulní stránka **Jana Dynková** | IRKD

Grafické zprac., DTP **Jiří Altior** | IRKD

korektury **Jiří Altior** | IRKD & **Beata Altior** | IRKD

Organizační zázemí **Lubomír Beneš & Ondřej Beneš** | IRKD

Vydavatel **Institut Renesance** **Kulturního Dědictví z. ú.** | **Horoměřice**

Kontakt na vydavatele **IRKD.cz** | sekretariat@IRKD.com | ChamberOfTea@gmail.com

Vydání **1.**

Datum vydání **10/2023**

Tiskové služby **ReNa – Jan Rejzek** | Svobody 643, 547 01 **Náchod**

ISBN

OBSAH

SLOVO ÚVODEM.....	11
KLADSKO A ČESKÝ KOUTEK.....	13
PO STOPÁCH ČESKÉ POBĚLOHORSKÉ EMIGRACE V DOLNÍM SLEZSKU.....	16
ČESKÝ KOUTEK.....	20
ČERPÁNO Z KNIHY EVY KOUDELKOVÉ: „VÝPRASY DO ČESKÉHO KOUTKU“.....	22
Z KRONIKY MALÉ ČERMNÉ.....	24
VZPOMÍNKY UČITELE DALIBORA CIMRA.....	28
OSUD ČECHŮ A ČESKÝCH VESNIC NA KONCI VÁLKY A PO NÍ.....	29
ŠKOLNÍ BUDOVA V PROSTŘEDNÍCH PODĚBRADECH.....	30
VZDĚLÁVACÍ ČINNOST PRO MIMOŠKOLNÍ MLÁDEŽ A KRAJANY.....	31
KULTURNÍ ČINNOST S MIMOŠKOLNÍ MLÁDEŽ A KRAJANY.....	31
OSLAVY DVOUSTÉHO VÝROČÍ PŘÍCHODU ČESKÝCH EXULANTŮ NA STŘELÍNSKO.....	31
NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT.....	31
ZDRAVOTNÍ PÉČE.....	31
ZAMĚSTNÁNÍ KRAJANŮ.....	32
VLASTA KLAPALOVÁ DODÁVÁ.....	33
UČITEL FRANTIŠEK PILZ.....	34
VZPOMÍNKY NA CHUDOBU.....	34
FARÁŘ MARTIN HOFFMANN.....	41
POZNÁMKA VLASTY KLAPALOVÉ.....	42
VÁCLAV ČERNÝ ST.....	43
VÁCLAV ČERNÝ ML.....	43
JOSEF ARNOŠT BERGMANN – PRVNÍ STROUŽENSKÝ FARÁŘ.....	44
KRONIKA STROUŽNÉHO.....	46
KLADSKO V ČESKÉ LITERATUŘE.....	46
ALOIS JIRÁSEK A STROUŽNÉ.....	48
MISIJNÍ DŮM NA BUKOVINĚ.....	49
MICHAL JABLOŇSKÝ: KAM NĚKTEŘÍ ODCHÁZELI.....	51
VLASTA KLAPALOVÁ VYPRÁVÍ PŘÍBĚHY SVÝCH RODIČŮ.....	55
VZPOMÍNKA VLASTY KLAPALOVÉ NA UDÁLOST U HRANICE V MALÉ ČERMNÉ.....	56
PŘÍBĚH ZDRAVOTNÍ SESTRY TÝKAJÍCÍ SE I MALÉ ČERMNÉ – VLASTA KLAPALOVÁ.....	56
OSOBNÍ VZPOMÍNKA NA MARTU TÉROVOU – VLASTA KLAPALOVÁ A VLASTA STŘIHAVKOVÁ.....	56
VYPRÁVĚNÍ PANÍ EVY ZÍTKOVÉ – HANA BENEŠOVÁ.....	59
ZE ŽIVOTA PANÍ INKY ŠUBÍŘOVÉ – VLASTA KLAPALOVÁ.....	61
PŘÍBĚHY Z VÁLKY A PO VÁLCE, JSOU TO JEN STŘÍPKY – HANA BENEŠOVÁ.....	63
SLOVO ZÁVĚREM OD HANY BENEŠOVÉ.....	68
NAD TÍM VŠÍM VÍTĚZÍ SMÍŘENÍ.....	68
DODATEK O ZELOVĚ: POTOMCI ČESKÝCH EMIGRANTŮ DO SLEZSKA NA KONCI DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY.....	69

Kladrská růže

(Upolín nejvyšší / *Trollius altissimus*)

◀ Fotografie na obálce: pomník tří kultur v polské obci Malá Černná.

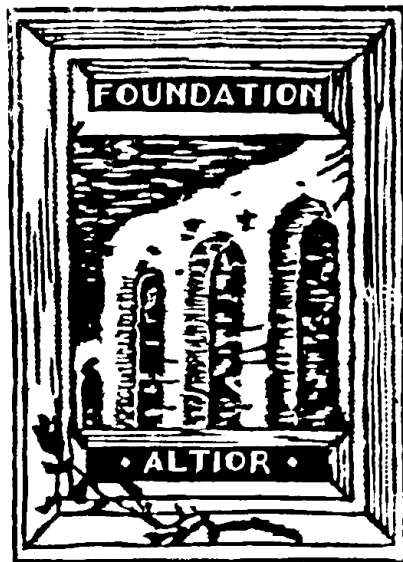
PODĚKOVÁNÍ

Poděkování si především zaslouží:

- pan **Miloš Kubeček**
za pořízení podkladů z evangelické kroniky,
- paní **Ingeborg Šubířová**
za rozhovor a její dcera za sponzorský dar
- pan **Lubomír Beneš**
za pomoc s realizací knihy,
- úřad **městyse Velké Poříčí**
v čele se starostou p. Bc. **Michalem Cvejnem**
za účinnou pomoc a vstřícné jednání
a zprostředkování setkání s občany.

Nadační fond Altior
Stavíme mezigenerační
& meziregionální mosty

A fontibus ad pontes!
Od pramenů k mostům!
AD MMXXIII

O MEZIGENERAČNÍCH MOSTECH

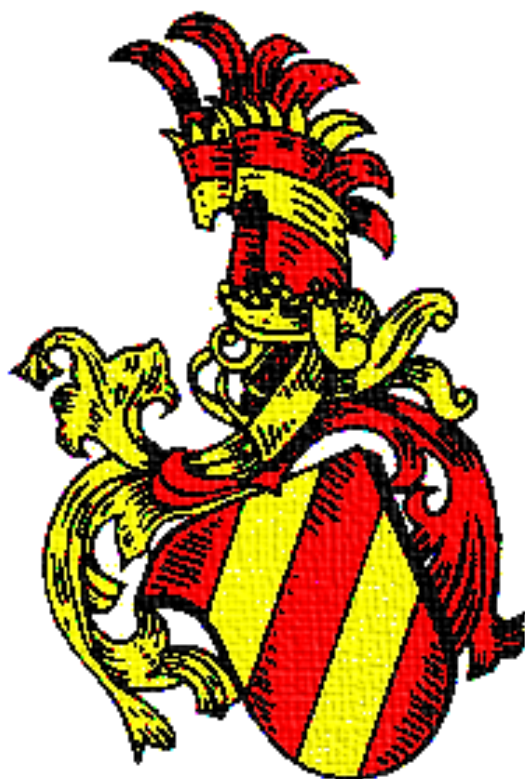
SLOVO VYDAVATELE

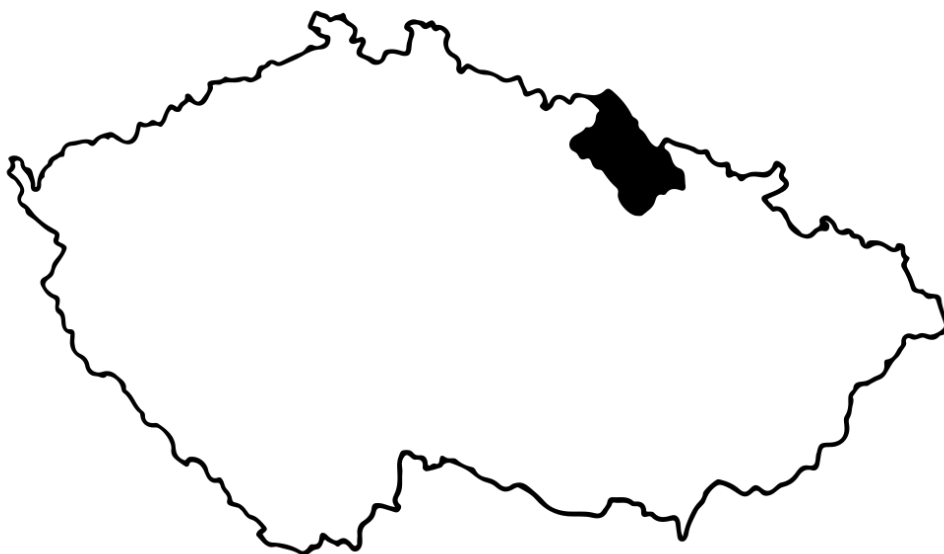
Vážení čtenáři,

tuto obsahově velmi hodnotnou – a rozhodně ne triviální či emocií prostou – knihu vzpomínek na časy složité, které si prožili naši předci v Kladsku a jehož příhraniční části, které se poeticky říká Český koutek, vydává Institut Renesance Kulturního Dědictví – organizace, kterou jsem před lety založil, aby sloužila k budování mezigeneračních, meziregionálních a mezioborových mostů. Vyprávění pamětníků zachycené v koláži jejich vzpomínek před námi prokresluje nostalgický, láskyplný, soucitem prodchnutý, a přitom v mnoha ohledech znepokojující, obraz česko-polského pohraničí. Příběhy ze života vyprávějí o utrpení, vykořenění, obětech či nezištnosti. Vyprávějí o víře, o naději, o smíření. Věcné, tendenčnosti prosté vyprávění jako by skládalo z jednotlivých střípků složitější, hlubší obraz. Obraz, který připomíná chrámovou vitráž, skrze níž k obětnímu stolu dopadají zbarvené paprsky slunce. Paprsky naděje v pochopení, odpuštění, v lidskou dobrotu. Odvaha pamětnic pustit se tak citlivého tématu, jako jsou přeshraniční vzpomínky na doby vyhnanství, neustálého hledání a opouštění domova, si zaslouží velikého uznání. A respekt patří každému, kdo svým rozpomínáním přispěl k dílu, z něhož další generace studentů a badatelů, obyvatel Kladska i prostých milovníků dávných časů budou čerpat inspiraci, poznání, autentické stopy pamětníků. Toto objemem nijak rozsáhlé dílo si nic nepředstírá. Spíše se plaše bojí odsouzení od těch, kteří ve starých svárech a křivdách hledají inspiraci pro svoje ostré soudy, strohé postoje či jednostranný výklad. Ale autorkám není nic vzdálenějšího, než podněcovat neporozumění, pŕtky či vymezování se. Naopak. Jsou to ony, kdo se vrací proti proudu času do dob bolestných, aby našly vhodná místa pro sklenutí mostů mezi generacemi, národy, znesvářenými stranami měnící se hranice. Upřímně a s odvahou v srdci umožňují čtenářům nahlédnout do minulosti, kterou poznamenaly války, náboženské pŕtky, sousedské rozmíšky. Obě dámy sledují ony odlesky historie pohledem zkušeného člověka, který se již nikam v životě nežene. Hledí zpět do minulosti s touhou dohlédnout co nejdál. Nekráší svá vyprávění, nesnaží se nikomu vlichotit ani ublížit. Jen zprostředkovávají vzpomínky a doufají, že pomohou zahojit staré křivdy. Jestli by autorky něco rády, tak přispět ke vzájemnému přeshraničnímu porozumění. A činí tak pro své potomky, sousedy, blízké i přátele z daleka. Tato knížka je výpovědí více jak jedné generace o malém kousku země, nad kterým se neustále stahovala mračna doby. Český koutek – ten krásný poetický kraj – si snad zaslouží více klidu. Vždyť nabízí prostor pro putování nádhernou krajinou. Kdo do něj vkročí, jako by vstoupil do historie. Vydá-li se v onen kraj náš čtenář, ožijí před ním příběhy prostých, poctivých lidí, kteří se snažili zvládnout těžkosti nelehkých dob a přitom neztratit svoje lidství.

Jiří Altior, zakladatel Institutu **Renesance Kulturního Dědictví**

- ▲ Historický erb Kladska (skica).
- ▼ Mapa České republiky s vyznačením okresu Kladsko.

SLOVO ÚVODEM

Vážení čtenáři,

pomalou se vytrácí základní povědomí o pohnuté historii kladských Čechů, o válečných i poválečných událostech, které se jich bezprostředně dotýkaly.

Dnes už se neseďá na zápraží, nepředávají se mladším vzpomínky, starých pamětníků ubývá a brzy se nebude koho zeptat. Chtěly jsme to částečně napravit a pokusily jsme se shromáždit a jednoduchou formou přiblížit události z našeho okolí. Hlavním našim záměrem bylo zdůraznění neúspěšného snažení o navrácení území Kladska k naší republice.

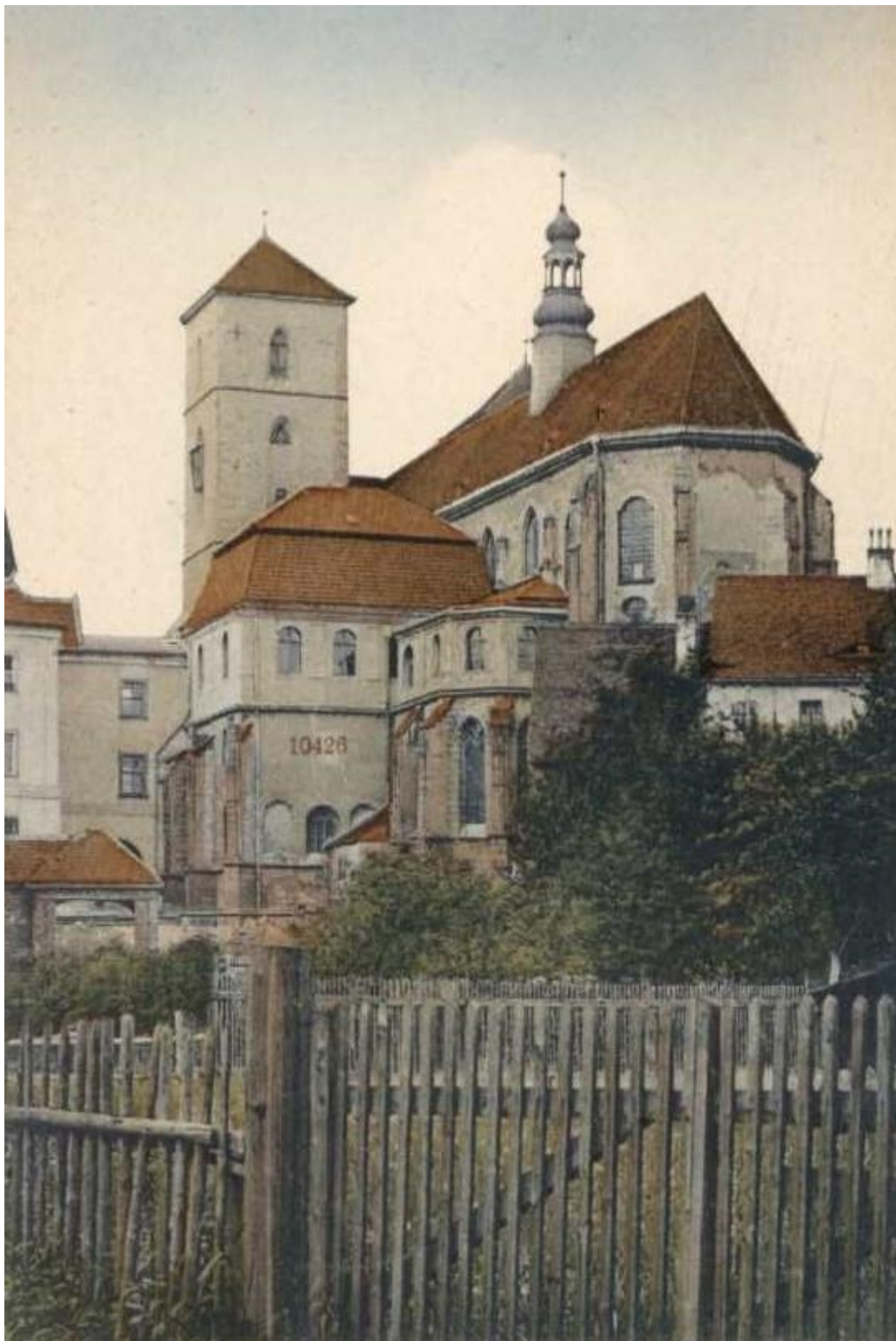
Kladsko je historicky naše území. Znáte Bor, Hejšovinu, Vambeřice, lázně Chudobu, Polanici, Dušníky, město Kladsko, ale i vesnici Stroužné a samotu Bukovinu. Všude se najdou české stopy, které bychom měli poznat a uvědomovat si jejich náležitost k Čechům. Podle mapy můžete posoudit, jak území Kladska bylo vykousnuto z naší země. Musíme to brát jako skutečnost. K pochopení a smíření si připomeňme slova pastora Martina Hoffmanna: „*Lidé, kteří tam žijí dnes, za to nemohou.*“

Přijměte naši omluvu za nedokonalost této práce, jsme jen amatérky. Máme snahu vám předat něco z historie i z našich vzpomínek a k tomu jsme přidaly skutečné příběhy pamětníků, které potvrzují a dokreslují, co tehdy lidé prožívali.

Vlasta **Klapalová**, Hronov
Hana **Benešová**, Bezděkov nad Metují

▲ Rekonstruovaný náhrobek arcibiskupa Arnošta z Pardubic, který se nachází ve farním kostele v polském městě Kladsko.

▲ Kostel Nanebevzetí Nejsvětější Panny Marie v polském městě Kladsko.
(polsky kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, Kłodzko).

KLADSKO A ČESKÝ KOUTEK

Slyšeli jste někdy výraz „kladský Čech“? Chceme vám jeho význam vysvětlit, protože postupem doby už nikdo nebude vědět, kdo vlastně kladští Češi byli. Jedná se o několik tisíc lidí, kteří prošli těžkým poválečným děním. Někteří dosud žijí mezi námi, většina jich už zemřela. Ale ani jejich potomci – děti a vnuci – v mnoha případech neznají příčiny jejich osudů. Jak se dostali jejich předci sem do Čech, kde žili dříve? Byli to lidé německé národnosti, protože žili na německém území. Odedávna to však byla česká země v sousedství českých měst Náchod, Hronov, Police nad Metují, ovšem na druhé straně hranice, nyní polské. Jak se podivně kola dějin otáčela? Pro přiblížení se podíváme do daleké historie.

Kladsko – tento kraj byl od pradávna součástí Čech a s Čechami sdílel společné osudy. Prvotní obyvatelstvo bylo čistě slovanské, což uznali i němečtí historikové. První zprávu o Kladsku podává kronikář Kosmas, který píše, že patřilo ke kmenovému knížectví Slavníka. Po vyvraždění Slavníkovců v roce 995 bylo Kladsko připojeno k panství Přemyslovců jako součást Hradeckého kraje, jemuž podléhal i kladský děkanát. Koncem 11. století kladské panství patřilo na čas polskému knížeti, ale i z té doby jsou doklady, že na ně bylo pohlíženo jako na součást Čech.

Před rokem 1108 se Kladsko vrátilo do přímého držení českých panovníků. V roce 1114 Kladsko kladlo statečný odpor polským plukům, aby dokázalo svou věrnost českému knížeti v Praze. Odmítlo se vzdát, hrad i město byly vypáleny. Český kníže Soběslav se ujal vlády kolem r. 1126 a ocenil význam kladského pomezí a nechal vybudovat ještě mohutnější kladský hrad. Za jeho vlády byly skončeny dlouhé spory česko-polské o toto území. Kladsko zůstalo součástí Čech jako samostatný a přední kraj český. Od XII. století jsou dochována jména držitelů. Kolem r. 1189 byl ve městě Kladsku postaven nový chrám zasvěcený českému světcovi Václavovi a byly zakládány další slovanské osady. V roce 1241 bylo město obléháno Tatary, ale uhájilo se a Tataři se marně pokoušeli dostat do Čech.

Záhy ale přišla pohroma v podobě zástavy území, které bylo zmenšeno o Broumovsko. To bylo odevzdáno v roce 1260 benediktínskému řádu. Kolonizací byla porušena národní jednota kladské země. Poněmčení (germanizace) venkova postupovalo pomaleji.

Vinu na dalším vývoji situace v Kladsku měli někteří čeští panovníci, kteří ve finančních nesnázích často území Kladska dávali do zástavy. Ale Kladsko nepřestávalo být součástí České koruny, protože jako zástavní držitelé byli buď čeští páni nebo knížata ze Slezska, jež rovněž patřilo k českému státu. Byl to vlivný proud kladských knížat, který požadoval utužení pout s mateřskou zemí, jak o tom svědčí privilegium z roku 1344. V něm král Jan Lucemburský (otec Karla IV.) slibuje, že Kladsko již nikdy nebude zastavováno, ani od Čech oddělováno. Na tomto důležitém privilegiu se podílel zřejmě biskup Arnošt z Pardubic. Ten měl ke Kladsku vřelý vztah. Prožil zde mládí, chodil do škol a v dospělosti Kladsko často navštěvoval. Je pochován ve městě Kladsko ve farním kostele Nanebevzetí Panny Marie. V mnoha záležitostech měl Arnošt z Pardubic vliv na Karla IV.

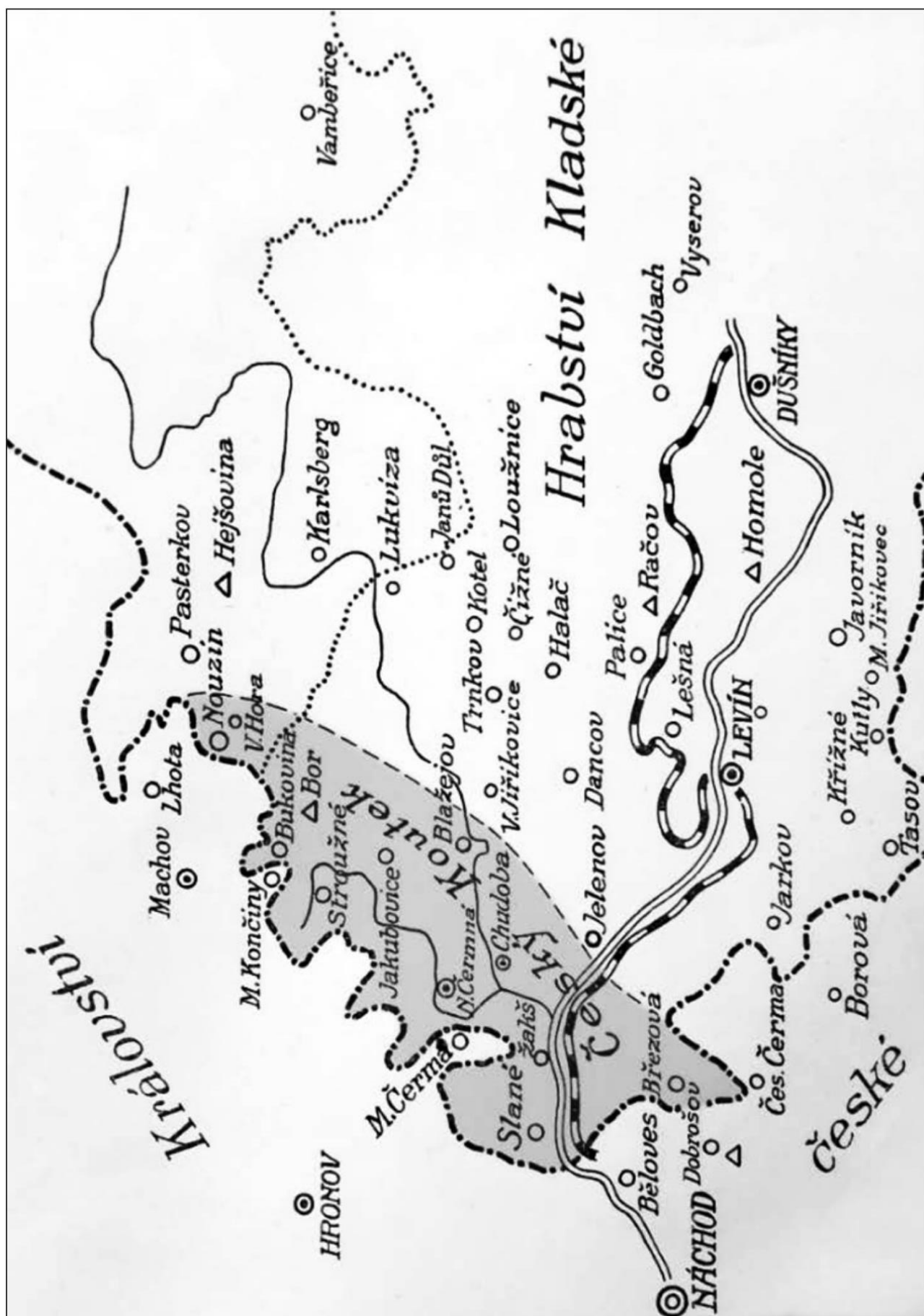
Po roce 1454 koupil Kladsko český správce Jiří z Poděbrad. Když se Jiří stal českým králem, předal Kladsko svým dvěma synům Viktorínovi Jindřichovi a Hynkovi. Již dříve bylo území Kladsko povýšeno na hrabství. Stalo se tak v roce 1462. Jenže již vnuci Jiřího z Poděbrad kvůli finančním nesnázím prodali hrabství Kladské, což vedlo k útlaku českého obyvatelstva. Kladští stavové (šlechtici) sami přispěli značnou sumou k výplatě hrabství ze zástavy. Za tento významný čin jim Rudolf II. vydal slavný majestát, že Kladsko nemá již nikdy býti odtrženo od Čech. Čeští stavové si v roce 1609 vymohli náboženskou svobodu, což ale naneštěstí znamenalo postup germanizace.

Za třicetileté války stará kladská pevnost prožila největší obléhání. Pevnost hájilo 1 200 mužů českého vojska spolu s 300 ozbrojenými měšťany. Po mnoho týdnů bylo město s pevností obleženo 20 000 vojskem složeným z císařských a slezských sborů. Teprve když se město a hrad proměnily v trosky, posádka neměla prach ani střelivo, podepsal hrabě Thurn kapitulační listinu.

V roce 1623 odevzdal Ferdinand II. Kladsko do správy svému bratru Karlovi, biskupovi vratislavskému. Kladsko bylo připoutáno k Praze také tím, že když v roce 1655 bylo zřízeno Královéhradecké biskupství, nebylo k němu Kladsko připojeno, nýbrž zůstalo součástí pražské diecéze. Je pozoruhodné, že až do roku 1972 podléhalo kladské území pod pražskou arcidiecézi, jako by katolická církev neuznávala události, které se kolem Kladska odehrály. Na toto malé hrabství si vzpomněl papež Pavel VI. a připojil je církevně k arcibiskupství ve Vratislavi. Tím bylo přetrženo poslední pojítko, které k sobě vázalo Čechy a Kladsko.

Válečné události, které postihovaly Čechy i Kladsko, neskončily ani vestfálským mírem 24. října 1648. S koncem třicetileté války došlo k velkému poklesu počtu zdejších obyvatel (25% až 80%). Do exilu bylo vyhnáno 120 000 až 180 000 lidí, vypáleno a zničeno na 280 zámků, přes 100 měst a více jak 1100 vesnic lehlo za války popelem. Další boje pokračovaly sedmiletou válkou mezi Marií Terezií a pruským králem Fridrichem (Bedřichem II.) Ten získal území Slezska a Kladska po uzavření Hubertusburgského míru roku 1763. Pruský král potřeboval po válečných událostech dosídlit vylidněné oblasti, a to lidmi, kteří by mu byli věrně oddáni. Slíbil jim ve Slezsku náboženskou svobodu i materiální pomoc při vybudování nové existence. Vzpomeňme na český film F. L. Věk, na tajné nekatolíky, kteří odcházeli do ciziny, ale zde nechali veškerý majetek, jen aby mohli svobodně vyznávat svoji víru. Král se rozhodl na doporučení dřívějších českých exulantů, zejména faráře Liberdy, agitovat mezi tajnými českými protestanty. Místem pro tyto emigranty byl Münsterberg, dnešní Žambice. Čeští evangelíci si uchovali český jazyk po celých 200 let. Soužití bylo v tehdejší Německu až na maličkosti dobré. Byl pořádek a život se důsledně řídil občanskými zákony. Byli to lidé především velmi pracovití a s nepřízní života se dokázali vyrovnat. V novém prostředí se pevně drželi své protestantské víry.

▲ Mapa Kladského hrabství s Českým koutkem z roku z roku 1913 od J. Š. Kubína.

PO STOPÁCH ČESKÉ POBĚLOHORSKÉ EMIGRACE V DOLNÍM SLEZSKU

Z důvodu náboženské nesvobody probíhala emigrace z českých zemí v několika vlnách:

- ve 2. polovině 16. století za Ferdinanda I. po porážce stavovského odboje proti císaři,
- po porážce na Bílé hoře a v době třicetileté války,
- v době slezských válek od 40. let 18. století především do Dolního Slezska (Münsterbersko, Střelínsko, Opolsko, Táborsko, Zelov u Lodže).

Důsledky Bílé hory pro české nekatolíky:

- násilné přerušování reformace,
- značná část české domácí šlechty byla nucena odejít ze země, na její místo přišla katolická cizácká šlechta,
- nekatoličtí kazatelé byli vykázáni ze země,
- svobodné obyvatelstvo hledalo svobodu svědomí v cizině,
- poddané lidové vrstvy neměly právo na emigraci, tajná emigrace byla spojena s nebezpečím z dopadení.

Volba byla buď zůstat a zřít se svobody vyznání, popř. se vystavit perzekuci (mučení, věznění) nebo opustit vlast a ztratit materiální jistoty a spolu s tím získat svobodu vyznání za cenu nejisté budoucnosti, nepříznivého přijetí místním obyvatelstvem, úřady, církví.

▲ Kostel Panny Marie ve Střelíně na dobových fotografiích (před r. 1945).

Za 1. slezské války roku 1741 proniklo pruské vojsko z obsazeného Slezska do východních Čech a na severní Moravu. Velitelé zde zachytili zprávy o tom, že tajní nekatolíci projevují přání vystěhovat se do Pruska. Fridrich II. plánoval hospodářský rozvoj Slezska. Bylo tam však řídké osídlení, nedostatek pracovních sil. Proto přislíbil zájemcům o emigraci:

- získat svobodnou půdu a na ní postavit dům,
- dostat kazatele,
- povolení stavby českého kostela.

Tento přislíb nebyl nereálný: v Berlíně už v 16. a 17. století dostali emigranti půdu i domy (Rixdorf, Nová Ves.) První skupina emigrantů přišla do Münsterbergu (Ziebice) v únoru roku 1742. V březnu jich bylo 600, do konce roku 1000 občanů. Pod ochranou pruské okupace si mohli vzít všechno. Po uzavření míru v červnu 1742 se pruské vojsko stáhlo z Čech a další emigranti byli při přechodu hranic vystavení pronásledování. Také ve Slezsku se situace příchodem dalších emigrantů zhoršovala. Setkali se i s nepřátelským chováním místního obyvatelstva, neochotou úřadů či nátlakem na přizpůsobení se, pokud jde o jazyk a církevní organizaci.

Část emigrantů se usadila ve Střelíně, kde jim král navzdory protestům místních luteránů daroval hřbitovní kostelík. Kazatelem se stal Samuel Figulus, pravnuk Komenského, který sice neuměl česky, ale usiloval o vzájemné sblížení a toleranci.

Roku 1849 Češi založili na pozemcích, které vykoupili, osadu Husinec (Gosiniec). Tamější kazatel se staral i o české evangelíky v kladském hrabství (Stroužné, Čermná, Chudoba). Čeští obyvatelé založením Husince získali:

- vlastní sbor a kostel,
- kvalitní půdu,
- mohli si postavit obytná a hospodářská stavení,
- měli blízko do Střelína.

Kromě zemědělství si přivydělávali předením a tkaním. Postupně se Husinečtí přizpůsobovali, pocíťovali sounáležitost s německým obyvatelstvem, na konci sedmileté války slavili s ním vítězství pruských.

Po slezských válkách byla kolonizace rozšířena o dvůr Mehlteuer a roku 1764 založeny Poděbrady: (Goáciecige) Horní, Střední a Dolní.

Po 1. světové válce výzvu čs. vlády k reemigraci do ČSR většinou odmítli, nechtěli opustit své domovy, úrodná pole či výhodnou práci v kamenolomech.

Za 2. světové války museli muži narukovat do německé armády. Mnozí padli nebo se dostali do zajetí. Koncem ledna 1945 uprchly matky s dětmi před frontou do oblastí Kladska. Na Střelínsku zuřila fronta 6 týdnů, obce vyhořely, domy byly zaminovány. Po návratu do zničených domovů vyvstala otázka: co dál?

➤ a ➤➤ Archivní snímky interiéru kostela Panny Marie ve Střelíně (před r. 1945).

Vláda ČSR vyzvala k návratu do vlasti a k pomoci osídlit pohraničí. Část přeživších odjela, část zůstala. V Čechách je čekalo zklamání:

- byli rozptýleni do různých částí Čech,
- lepší objekty před nimi zabrali Češi z vnitrozemí,
- byli diskriminováni, jazykové problémy,
- po roce 1948 náboženský útlak,
- v 50. letech na venkově nucená kolektivizace.

Ze Střelínska se většina evangelíků pro nespokojenost a kvůli poměrům v Polsku odstěhovala do Spolkové republiky Německo (SRN). Zůstaly většinou smíšené česko-polské rodiny. Kostel byl po válce obnoven a dnes patří římskokatolické církvi. Evangelíci mají dohodu o jeho používání pro vlastní bohoslužby.

ČESKÝ KOUTEK

Jde o často opakované místopisné označení. Připomeňme si, které vesnice do Českého koutku patří, co se v něm všechno odehrávalo, jaké úsilí o jeho vrácení bylo vynaloženo – a nakonec marně. Český koutek se nachází na jihozápadní kladsko-české hranici, mezi městy Policí nad Metují a Náchodem. Je to 11 vesnic na polské straně: Blažejov, Březová, Bukovina, Jakubovice, Chudoba (horní část), Nouzín, Slaný, Stroužné, Velká Čermná, Vostrá Hora, Žakš.

Československo po zániku Rakousko-Uherska usilovalo o získání Kladska s argumentem, že bývalo integrální součástí historických českých zemí. Čeští odborníci zdůrazňovali strategický význam Kladské kotliny pro obranyschopnost československého státu a výhody, které by československému hospodářství přineslo případné připojení novorudské uhelné pánve. V lednu 1919 nikdo z kladských Čechů nepodepsal petici žádající návrat – připojení k Československu. Intenzivní germanizace z nich udělala loajální občany německého státu. Nebylo divu, že neměli zájem o navrácení k ČSR, protože pruská strana prý tehdy vyvinula obrovské úsilí v přesvědčování lidí (na rozdíl od našich představitelů), o hrůzách, které by je potkaly v případě odloučení od Pruska. Hned po skončení 1. světové války byla sestavena Kladská komise. Členy byli starostové obcí z českého příhraničí, učitelé lékaři a další. Výrazně se v ní angažoval řídící učitel z České Čermné Václav Černý starší, otec literárního vědce stejného jména, o intervenci byl požádán i spisovatel Alois Jirásek. Členové náchodské Kladské komise působili i na druhé straně hranice. Snažili se přesvědčit obyvatele Českého koutku, aby aktivity z Čech podpořili podepsáním petice žádající návrat Českého koutku do Čech.

O konečné podobě nové polsko-německé hranici se definitivně rozhodlo na konferenci v Postupimi v létě 1945, přičemž Polsko získalo Kladsko. Na české straně hranice a zvláště na Náchodsku se začala šířit naděje na opětovné získání Kladska tentokrát podporovaná i ze strany kladských Čechů, kteří nechtěli opustit své domovy. V tomto směru jim na prvním místě pomáhal Kladský komitét při ONV (okresním národním výboru) v Náchodě. Členy byli jak kladští Češi, tak občané Československa z přilehlých okresů od Broumova po Vamberk. V Praze byl zřízen Svaz přátel Kladska, jehož předsedou se stal Václav Černý.

V srpnu 1945 byl v Náchodě ustanoven Národní výbor pro území Kladska. Ale nic nepomohlo: tady se potvrdila slova předsedy presidia Nejvyššího sovětu SSSR před koncem 2. světové války Michaila Kalinina: „*Líbí-li se vám cizí kraj a máte dostatečně sil, obsadte jej bezodkladně! Jakmile to učiníte, vždy najdete dost právníků, kteří vám dokážú, že jste měli všechna práva na obsazení území.*“

Nejprve přišli do Českého koutku ruští vojáci. O jejich jednání jistě víte aspoň z vyprávění. I o hrůzách, které je doprovázely. Po nich přijížděly transporty z východních území, které za řekou Bug anektoval Sovětský svaz. Jak vojáci hospodařili je psáno ve „Vzpomínkách učitele Cimra.“ Úřady přebíraly dosavadní německý majetek a na kladské Čechy se nahlíželo jako na příslušníky nacistického Německa. Z dosavadních majitelů nemovitostí se staly pouze pracovní síly pracující pod polským dohledem s tím, že se do budoucna počítá s jejich odchodem. Zatím co se Evropa radovala z konce války, tady na hranicích

začalo pro obyvatele peklo, jaké nezažili po celou válku. Přistěhovaní polští obyvatelé – a to nejen muži, ale i ženy – se chovali agresivně. Násilně vnikali do domácností, usazovali se a nutili původní majitele, aby jim sloužili. Zavírali je do sklepů, mlátili je a kradli, co se jim líbilo. Zatýkali, odváželi do vězení, vyslychali ve dne i v noci, opět používali násilí povzbuzování alkoholem a jak dopadaly ženy a děvčata, nemusíme upřesňovat. Takto jednali i s českými lidmi. Píše o tom PhDr. Jaroslav Šůla v Kladském sborníku č. 10 z roku 2014, který uvádí i zápisy a fotografie z ošetření v nemocnici v Náchodě.

Češi si to nenechali líbit, stěžovali si, na což reagovala nóta ministerstva zahraničí. Kladský komitét byl informován, že polské úřady trestají pokutami Čechy, protože nenosí bílé pásky jako Němci. Noví polští osídlenci mezi starousedlíky nerozlišovali původ a všechny považovali za Němce. Kladští Češi také nesměli telefonovat, cestovat železnicí, přecházet hranice do ČSR, ani měnit říšské marky za zloté. Polská strana odpověděla, že žádná česká rodina vysídlena nebyla a že se žádná křivda neděje. Jediný zástupce Čechů, Kladský komitét, uplatňoval svůj vliv. Až do Postupimské konference řešil všechny problémy přes sovětské vojenské velitelství. Po konferenci předali Rusové zbytky své správy Polákům. Ti však odmítali s Kladským komitétem jednat. Obyvatelé Českého koutku utíkali do Čech na Machovsko a Hronovsko. Pokud měli na české straně příbuzné a známé, nacházeli u nich azyl. Nejzáslušnější čin Kladského komitétu pro kladské Čechy bylo zajištění potravinových lístků v ceně několika milionů korun. Potraviny bylo možné vyzvednout si zdarma v českých obchodech. Byla potřeba i lékařská pomoc, do které se zapojilo mnoho českých obyvatel. Když Poláci uzavřeli hranice, bylo všemu konec. Všude procházely hlídky a na hranicích se střílelo, takže místní Češi nemohli pro potraviny chodit. Jediné, co jim pomáhalo, byla v dřívějších dobách praktikovaná praxe s pašováním. Tu byl nucen využít i pastor Hoffmann ze Stroužného.

V květnu 1945 byl zřízen tábor v textilce u Mautnera. Mimo Židovek ze Žakše zde byli provizorně ubytováni i první uprchlíci z Kladska.

V roce 1946, kdy ze sousedního Kladska lidé houfně utíkali, bylo nutné ubytování rozšířit. Byli soustředěni v hotelu Slavie, kde byla stanice českého Červeného kříže. Odtud postupně byli provizorně různě ubytováni v noclehárnách, například v hotelu u Hurdálka v Malé Čermné nebo v hostinci u Dostálů v Náchodě a jinde v okolí. Později získali práci a přemístili se do uvolněných bytů v činžovních a rodinných domech na Náchodsku a Hronovsku. Menší počet jich odešel přes hranice do Německa. (Více viz publikace z roku 2017: Kladský komitét 1945-47.)

Do srpna 1946 přišlo na naše území 2 300 kladských Čechů, 800 osob požádalo o udělení státního občanství. Ti, kteří nepožádali o občanství, měli později usnadněnou možnost vystěhování do NSR, kde dostali za svůj majetek zanechaný v Kladsku, kompenzaci.

ČERPÁNO Z KNIHY EVY KOUDELKOVÉ „VÝPRAVY DO ČESKÉHO KOUTKU“

Strouženský farář a učitel Martin Hoffmann vynaložil velkou snahu o vrácení Kladska zpět k naší republice. Začátkem června 1945 přijel k přátelům do Prahy, navštívil v této záležitosti prezidenta Beneše, který navrhl uspořádat lidové hlasování obyvatel Kladska. Zároveň prezident Beneš dal kladským Němcům své slovo, že pokud bude Kladsko připojeno k ČSR, nebude nikdo kromě bývalých nacistů odsunut. „Neprovinili se proti republice jako sudetští Němci. Proto ručím jim za domov i majetek.“ Prezident Beneš dal také příkaz Martinu Hoffmannovi na zřízení Národního výboru pro území kladské. To se také stalo. Pastor Hoffmann se stal jeho předsedou a v jednotlivých obcích byly zakládány pobočky. V součinnosti s Kladským komitétem probíhalo lidové hlasování. Poláci vyvinuli velké úsilí ke zmaření plánu. Kdo byli přistiženi při hlasování, byli přísně potrestáni, vězněni, hlasovací listiny zabavovány. Přesto se věc podařila, výsledek byl jednoznačný: 90% hlasů bylo pro připojení k ČSR. Zachráněné listiny byly poslány do Prahy.

Poláci měli jediný záměr: zbavit se původních obyvatel, aby navždy udělali konec podobným snahám a obsadit území svými obyvateli.

Na podzim byl pozván Martin Hoffmann k audienci k ministru zahraničí Janu Masarykovi, který hovořil o dalších možnostech, jak se domoci získání Kladska. Po znemožnění řádného hlasování kladským Čechům uvažovala pražská vláda o přímé intervenci u vítězných mocností. Zamýšlela vyslat delegaci za jejich představiteli a počítala s Martinem Hoffmannem jako s jedním z jejich členů. Ochotně přislíbil a věřil, že taková delegace má vyhlídky na úspěch. Šlo o to najít slyšení u těch, kteří rozhodovali o mezinárodních záležitostech, zejména aby dosáhli slyšení u Stalina. Argumenty byly pádné, historické právo Čechů a vůle obyvatelstva. Pohled na mapu dokazuje bezpráví, které bylo spácháno, když bylo odňato území Kladska. Stačil jeden povel tohoto všemohoucího mocnáře, aby získal vděk Čechů. Poláci toho dostali tolik, že bylo pro ně těžké všechna území zalidnit.

Přípravy na vyslání delegace se protahovaly, až z nich sešlo. Začátkem roku 1946 byl Martin Hoffmann zatčen, obviněn z pročeské propagandy a bez soudu uvězněn. Během půl roku prošel několika vězeními, kde byli vězněni Poláci i kladští Češi a kde docházelo k šikanování. Po intervenci pražské vlády byl propuštěn a zároveň vyhoštěn ze země. Při tajné návštěvě Stroužného byl znovu zatčen a uvězněn. Na příkaz z vyšších míst byl propuštěn. Poté odešel do Šonova u Nového Města nad Metují, kde byl farářem. Zůstal i nadále činný, informoval vládu ČR o nedobré vztahu ke kladským Čechům.

Vládě se nepodařilo získat Kladsko, Poláci přednesli protinávrh: vrácení Těšínska za Kladsko. Došlo ke kompromisu – Těšínsko za Kladsko. Pro naši vládu bylo Těšínsko vzhledem k uhelným dolům a těžkému průmyslu důležitější než zemědělsky obhospodařované Kladsko.

➤ Kaplička v Malé Čermné (současnost).

Poslední úvaha Martina Hoffmanna k této problematice:

„Co máme dnes po letech k této problematice soudit o záležitostech Kladska? Prostý český člověk nemůže ani dnes jinak uvažovat než takto. Kladsko je klenot ukradený z České koruny pruským králem, který z čistě strategických důvodů vylomil z těla České koruny tento pravoúhelník. 200 let zůstal tento klenot v rukou dobyvatelů. Pak bylo Slezsko předáno Polákům. Bylo by bývalo samozřejmým projevem slovanské vzájemnosti vrátit klenot bývalému majiteli. Poláci to neudělali. Mnoho si při tom pro sebe nezískali, ale českému srdci způsobili ztrátou Kladska, této nádherné země, bolest, která bude trvat navždy. Důležité však je, když si uvědomíme, že Poláci, kteří dnes v Kladsku bydlí, na tom nemají vinu.“

▲ Kříž v obci Malá Čermná.

➤➤ a ➤➤➤ Malá Čermná na historických snímcích.

Z KRONIKY MALÉ ČERMNÉ

Obec Malá Čermná leží v těsné blízkosti Chudoby. Zápis v obecní kronice o tom, co se dělo v roce 1939, je až z roku 1946. Píše se v něm:

„Zase se proslýchalo, že Němci ve zdejší obci usedlí, za pomoci některých neuvědomělých našich českých lidí podali žádost o přidělení obce Malá Čermná k německé Říši. Ale dosud nebylo zjištěno, zdali se to zakládá na pravdě, poněvadž ta listina žadatelů nebyla dosud nalezena.“

Začátkem roku 1945 naděje na konec války dostala konkrétní podobu. Obcí se v krátké době na jaře 1945 přehnalo několik vln uprchlíků, tzv. národních hostů – jinak se nesměli pojmenovávat. Mnoho tažného dobytka jim zahynulo cestou. I přes naši obec přejelo mnoho vozů s národními hosty a byli mezi nimi též dosti drzí lidé. Dne 22. února přijelo do naší obce s koňskými potahy a vozy asi 150 německých vojáků na ubytování na dobu 36 hodin, jenže ta lhůta se prodloužila na několik dnů. Dne 16. března bylo opět ubytováno v naší obci okolo 200 německých vojáků s motorovými vozidly. Přes naši obec přešlo ve dnech od 7. do 10. května mnoho zajatců všech národností – Francouzové, Belgičané, Italové, Rusové, Poláci, Maďaři –, kteří utíkali ze zajateckých táborů v Německu. Dne 9. května prchalo přes naši obec německé vojsko před Rudou armádou. Teprve večer ve 21 hodin uviděli maločermenští obyvatelé prvního vojáka osvobozené armády. Přijelo auto od Velkého Poříčí, z auta vystoupil ruský důstojník maje jednu ruku obvázanou. Ptal se po doktorovi v Chudobě. Od 14. 5. do 23. 5. 1945 prošla Malou Čermnou poslední skupina asi 100 sovětských vojáků s děly a automobily. Byli ubytováni ve všech hostincích a soukromých bytech od 16. 5. do 23. 5. K občanstvu se chovali dosti slušně. Válka a protektorát skončily, ale její důsledky ne.

V červnu roku 1945 kronika zaznamenává velkou změnu za našimi hranicemi:

„Dne 20. června přišli na hranice do Velké Čermné a jiných pohraničních pruských obcí polští vojáci k vykonávání služby na hranicích jako finanční stráž a také v těch obcích byli ubytováni. Za několik dní po jejich příchodu přišli za nimi polští civilisté a začali si vybírat pěkné usedlosti, živnosti a podobně a také se v nich začali usazovat. Dne 26. června nařídili polští starostové vystěhování tamního obyvatelstva i s dobytkem, leč to bylo na neurčito zastaveno, neboť na tom měli podíl i naši lidé, pověřeni našimi úřady. Jednalo se o připojení Kladska k Československé republice. Načež v následujících dnech se začala provádět v kladských obcích soupisová akce občanů hlásících se k národnosti české. Důsledkem dějinných událostí roku 1945 byl také odchod mnoha obyvatel z Malé Čermné. Z naší obce se odstěhovalo 13 rodin, z toho do pohraničí 7 rodin. Celkem se vystěhovalo z obce 50 osob a přistěhovalo 11 osob. Roku 1946 v noci ze 4. na 5. ledna na hranicích polská hlídka zastřelila Viléma Langeru, který pracoval na opravě hotelu Bohemia. Jednou týdně docházel ke své rodině do Slaného, což se mu stalo osudným. Byl nalezen mrtev hlídkou našich financů. Nedlouho na to, v neděli 3. února, byl polskou vojenskou hlídkou při útěku přes hranice střelen do hlavy Albert Ulrich, který bydlel hned za hranicemi ve Velké Čermné. Zasažen byl na našem území ve vzdálenosti 18 m od hranic. Ošetřila ho místní samaritánská služba a lékař z Hronova. Dotyčný přišel o jedno oko. Ve dnech 18. a 19. března byli Poláky evakuováni občané sousedních obcí z Německé Čermné, Chudoby, Slaného, Stroužného a dalších. Mnoho kladských Čechů uteklo přes hranice do naší republiky. Někteří utečenci si pořídili předem odtahat přes hranice některé potřebné věci, ale mnoho jich bylo, kteří prchali přes hranice jen v tom, co měli na sobě. Nejdříve se o ně postaral Kladský komitét se sídlem v Náchodě. Jejich děti školou povinné navštěvovaly zdejší školy.“

„Nejistota v Malé Čermné byla vyvolána v roce 1948 a v roce 1956 zprávami, že se má obec připojit k Polsku. To donutilo MNV písemně se zeptat na ONV v Náchodě, co je na tom pravdy. Odpověď sice zněla, že nějaké menší požadavky ze strany Poláků jsou, ale že se neví, zda se to týká i Malé Čermné. V dubnu přišla do obce protipožární kontrola, mezi nimi i muž (asi stavitel), který přeměřoval na kroky stavení. To vzrušilo obyvatelstvo obce, vynutili si svolání veřejné schůze s předsedou ONV a tajemníkem. Ti potvrdili, že polská strana skutečně předložila požadavek na připojení obce k Polsku. Občané byli rozhořčeni, měli zato, že funkcionáři ONV něco zatajují. Vyslovili i odvážnou domněnku, že chtějí Malou Čermnou obětovat, aby na tom vydělala obec náchodská, protože by mohla výměnou získat pozemky, jež měla historicky ve Slaném. Proto byla vyslána delegace na Ministerstvo vnitra ČSR. Na další veřejnou schůzi se dostavil zástupce ministerstva. Teprve v měsíci červnu došla zpráva, že státní hranice v Malé Čermné zůstane nezměněna. Po této zprávě si obec oddechla.“

Připomínám, že tato zpráva byla definitivně uzavřena až v roce 1956. Obec Malá Černá byla svým výběžkem „nevhodně“ umístěna, hraniční pás v šířce 6 m musel být často orán tak, aby byly vidět případné stopy. Katastr obce v rozloze několika kilometrů by údržbu zoraného pásu odstranil. I budovy v obci by se Polákům hodily svým umístěním. Hranice byly přísně střeženy pravidelnými vojenskými hlídkami. Jejich překročení, třeba jen několika kroky nás dětí bylo hned hlášeno našim příslušníkům SNB. Tajné přechody státní hranice z Polska do Čech byly časté, ale velmi nebezpečné.

VZPOMÍNKY UČITELE DALIBORA CIMRA

Po 2. světové válce ve školním roce 1948/49 byly zřízeny v Polsku dvě školy s českým vyučovacím jazykem, a to v lázních Chudoba nedaleko Náchodu a v Poděbradech u Střelína ve Slezsku. Školy spravovali polští ředitelé, materiálně je zabezpečoval polský stát. Byly to polské státní školy se sedmiletou školní docházkou od 7 do 14 let. Po absolvování této školy mohli žáci pokračovat ve studiu na polských školách. Vyučovalo se podle polských osnov s použitím českých učebnic. Učitelé měli k dispozici i učebnice polské, aby mohli plnit rozsah učiva polských škol. Školy měly dostatek polských učebnic, obrazového i propagačního materiálu, podílely se i na kulturní činnosti v místě mezi mládeží, krajany i polskými občany. Z české strany se o menšinové školy v Polsku staraly tyto orgány: Ministerstvo školství, Československý ústav zahraniční a konzulát ČSR v Katovicích.

Složení prvních učitelských sborů na českých menšinových školách v Polsku: Chudoba – polský ředitel, učitelé František Pilz, Vlasta Bártlová, Antonie Lapáčková. Prostřední Poděbrady – polský ředitel Jozef Deszczulka. Učitelé Oldřich Vítek, Dalibor Cimr, učitelka v mateřské škole Eliška Heidenreichová.

Výběrem vhodných učitelů byli pověřeni školní inspektoři okresu Náchod a Trutnov. Výsledek jednání byl postoupen Ministerstvu školství. Na výzvu Ministerstva školství v Praze se učitelé osobně dostavili, obdrželi jmenovací dekrety, požádali na Ministerstvu vnitra o pasy a výjezdní povolení, na polském konzulátu o vstupní vízum. Krajané jim připravili pěkné ubytování v 1. poschodí školní budovy. Cítili se jako doma, ujala se jich školnice paní Marta Šichová, které potom říkali „naše máma“.

▲ Škola v Husinci na pohlednici z let 1920 až 1930.

OSUD ČECHŮ A ČESKÝCH VESNIC NA KONCI VÁLKY A PO NÍ

České vesnice byly před příchodem fronty evakuovány. Vratislav byla obklíčena a dlouho se bránila. Zákopy vedly přes vesnice i přes pole, části terénu byly zaminovány. Ještě po válce docházelo k úrazům. Jediný z Čechů, pan Zezulka, přečkal bitvu v Husinci v úkrytu ve sklepě, kde měl zásoby vody a jídla. Německá policie ho nenašla, až ho objevili sovětští vojáci. Předvedli ho jako špióna na velitelství, kde odpovídal kupodivu všech česky na vše, čemu rozuměl. Nakonec mu uvěřili, dali mu najíst a napít, i štamprličku prý dostal.

Po válce se Češi vrátili do svých domovů, Husinec utrpěl nejvíc. Část Čechů padla, někteří zůstali jako vojáci v zajetí a po propuštění se na svá území, které připadlo Polsku, nevraceli. Nastalo nové období života. Do vesnic přicházeli polští přesídlenci a obsazovali všechny usedlosti jako občanů proněmeckých. Teprve po uzavření smlouvy o menšinách mezi ČSR a Polskem nastalo vyrovnání a Češi dostali svůj majetek zpět. Později byla zřízena i česká škola a přišli čeští učitelé. Děti je pojmenovaly podle národnosti a osobní výšky po svém:

ředitel **Józe Deszczuka**: „polskej“
učitel **Oldřich Vítek**: „malej českej“
učitel **Dalibor Cimr**: „velkej českej“

Naši krajané se dovedli vyrovnat s nepřízní osudu. Byli to lidé nábožensky založení, nebyli uzavření, byli družní a uměli se opravdově radovat. Na rozdíl od jiných národnostních menšin nehrála u nich národnost hlavní úlohu, oni odešli pro víru. Po 200 let si udrželi český jazyk, i když

po nástupu fašismu probíhala silná germanizace. Po válce se část střelínských Čechů odstěhovala do Čech a dodnes žijí v obcích Tři Sekery u Mariánských Lázní a v Libavském Údolí. Tam začínali zase znovu v místech po německých vystěhovalcích.

▲▲ Husinec na dobovém snímku z let 1900 až 1945.

▲ Husinec na fotografii z roku 1955.

ŠKOLNÍ BUDOVA V PROSTŘEDNÍCH PODĚBRADECH

Škola měla vlastní studnu s elektrickým čerpadlem a tlakovým zásobníkem vody. Všude v budově bylo elektrické osvětlení, třídy byly vytápěny stáložárnými kamny na pevná paliva a topilo se černým uhlím. Výdaje na palivo a elektřinu pro celou školu platil polský stát. Učebnice a školní potřeby dostávali žáci zdarma. Školní potřeby včetně sešitů nakupovali ve školní prodejně, kterou po zácviku obhospodařovali žáci nejstaršího ročníku. Do prodeje bylo dáváno vždy omezené množství zboží. Sám polský ředitel se divil, že nikdo nic neodcizil a tržba vždy souhlasila s vyúčtovaným prodaným zbožím. Vyučovalo se 6 dní v týdnu, úvazek pro učitele byl 33 hodin týdně. Všichni žáci předtím navštěvovali německou školu.

Koncem války bylo vyučování pro evakuaci přerušeno. Vyučovacím jazykem byla čeština, od 1. třídy se vyučovalo polštině, ve vyšších třídách vlastivědě, dějepisu a zeměpisu Polska. Ruštině se nevyučovalo. Znalost češtiny u dětí byla dobrá, čeští učitelé rozuměli částečně německy a polštině se postupně přiučili. Prospěch žáků byl průměrný, ale byly zde i děti velmi nadané. Děti velmi pěkně zpívaly, zpívalo se hodně v rodinách i v kostele, a to mělo na vývoj hlasu velmi dobrý vliv. Učitelé věnovali hodně času zdokonalování češtiny, nácvičku básní, písní a tanečků. Byla nacvičena česká beseda, ta se velmi líbila. Podobně pracovala s dětmi i učitelka paní Eliška Heidenreichová. Prostřednictvím polského ředitele měla škola styk s polskými školami i polskou veřejností na společných oslavách u příležitosti polských státních svátků.

▲ Škola v Prostředních Poděbradech.

VZDĚLÁVACÍ ČINNOST PRO MIMOŠKOLNÍ MLÁDEŽ A KRAJANY

Byly pořádány večerní kurzy českého jazyka spojené s četbou. Účast na nich byla velmi dobrá, byly probírány základy české mluvnice a pravopisu se zaměřením na rozdíly mezi češtinou a němčinou.

KULTURNÍ ČINNOST S MIMOŠKOLNÍ MLÁDEŽÍ A S KRAJANY

Kulturní činnost s mimoškolní mládeží a s krajany – zřízení českého kulturního domu. Nadání všech pro zpěv, rytmus a hudbu velmi napomáhalo kulturní činnosti. Učitel Vítek se věnoval nácvičku českých, slovenských i polských písní, učitel Cimr se věnoval nácvičku národních tanců, který vyvrcholil vystoupením české, moravské a slovenské besedy. Krajané utvořili českou hudbu, na nákup nástrojů přispěl i konzulát ČSR v Katovicích. Bývalá modlitebna byla společným úsilím přeměněna na český kulturní dům s pěkným sálem, jevištěm a příslušenstvím. Konaly se zde oslavy, besídky i taneční zábavy.

OSLAVY DVOUSTÉHO VÝROČÍ PŘÍCHODU ČESKÝCH EXULANTŮ NA STŘELÍNSKO

Oslavy se konaly roku 1949, organizačně je zajišťoval Spolek Čechů a Slováků. Pěkný kulturní pořad byl v českém kulturním domě, hostem byl konzul ČSR, krajané a česká hudba.

NÁBOŽENSKÝ ŽIVOT

Krajané se aktivně podíleli na náboženské práci. Bohoslužby byly hojně navštěvovány každou nedělí, na slavnostní bohoslužby (konfirmace apod.) byli pozváni a účastnili se čeští učitelé. Polský stát se v té době do náboženských otázek českých krajanů nevměšoval. Na výuku náboženství docházeli všichni žáci ve všech třídách.

ZDRAVOTNÍ PÉČE

Střelín byl okresním městem, tehdy tam byla okresní nemocnice a mimo ni jeden soukromý lékař. U něj pracovala česká zdravotní sestra. Nemocnice byla přeplněna pacienty, byl nedostatek lékařů, sester, některých léků i technického vybavení. I za těchto podmínek lékařská služba fungovala. Děti byly jednou ročně vyšetřeny ve škole lékařem a byl jim ošetřen chrup. Používala se vrtačka s pohonem na šlapání a této činnosti se žáci velmi rádi věnovali. Mezi žáky se ojediněle vyskytla onemocnění úplavicí a svrabem, léky proti tomu nebyly.

ZAMĚSTNÁNÍ KRAJANŮ

Město Střelín leží na jižním okraji slezské (vratislavské) nížiny ve výšce do 200 metrů nad mořem. České vesnice leží v mírné pahorkatině s vrcholky 246 metrů u Prostředních Poděbrad a 225 metrů u Husince. Všude v okolí jsou četné kamenolomy na žulu, mnohé jsou zatopené vodou. Krajané se zabývali především zemědělstvím, které bylo na velmi dobré úrovni, a prací v kamenolomech. Také ve Střelíně byla příležitost k zaměstnání, zvláště před válkou. Byla tam konzervárna masa, ovoce a zeleniny, průmysl textilní, obchody, železniční stanice, pošta, spořitelna a nemocnice. Po válce bylo vše značně poškozené.

VZTAHY MEZI ČECHY A POLÁKY

▲ Památník padlým v obou válkách ve Vysoké Srbské.

Noví polští osídlenci přicházeli převážně z území na východě (za řekou Bug), které obsadil Sovětský svaz. Zemědělství tam bylo na nízké úrovni, převládalo pastvinářství. Noví osídlenci si těžko zvykali na intenzivní hospodaření na orné půdě. Čechům se smáli, že nosí krmivo dobytku do žlabu, když si ho může sám na lukách naškubat. Místní Čechy pokládali za Němce a podle toho se k nim také chovali.

Krajané sice dostali svůj majetek, měli svou českou školu, ale určité napětí trvalo stále. Ustrnutí životní úrovně v Polsku a proti tomu stále rostoucí životní úroveň v Německu vedly k stálému vystěhovalectví do západního Německa. Muži se nevraceli ze zajetí domů, protože by museli přijmout polské státní občanství. Vyčkávali proto ve východním a západním Německu. Mnoho rodin bylo tak rozděleno. Postupně manželky s dětmi putovaly za manžely a příbuznými do Německa. Naši krajané tvořili na Střelínsku určité společenství, především náboženské ale i národní sdružení české školy po druhé světové válce příznivě ovlivnilo na určitou dobu především český kulturní život. Politické změny ve východní části Evropy po válce měly i svůj nepříznivý vliv. Omezovaly značně osobní a náboženskou svobodu.

Na pomníku padlým v obou světových válkách v malé pohraniční vesničce Vysoké Srbské je nápis:

„Tisíce kamenných pomníků stojí, tisíce obětí na nich je vryto. Pozná kdy lidstvo života účel? Nepadly nadarmo životy tyto?“

Myslím, že od tohoto poznání jsme ještě hodně daleko.

VLASTA KLAPALOVÁ DODÁVÁ

S panem kolegou Cimrem jsem se dobře znala. Jezdili jsme na vlastivědné zájezdy, které organizoval pan učitel František Pilz.

Po roce 1994, po uvedení v platnost otevření hranic, jsme mohli konečně využít možnosti a pozvat k nám do Hronova bratry a sestry ze Střelínska. Přijeli několika auty, spali v našich rodinách, setkání bylo dojemné. Mohli jsme si povídat a zpívat česky, protože řeč dobře ovládali. Vzpomínali i na pana učitele Cimra, jaký to byl člověk a co je naučil. Tehdy už pan učitel nežil, ale chtěli se alespoň sejít a poznat jeho manželku Růženku a předat malý dárek. Protože to byly většinou ženy, říkali jsme jim střelínské tetičky. Při jednom zájezdu s učitelem Pilzem jsme se na oplátku zastavili u nich a přivezli jim české knihy. Teď už můžeme psát jen v minulém čase, byly přívětivé, pohostinné, ale žel, už nejsou!!!

Kolega Cimr vzpomínal na první začátky v Prostředních Poděbradech, kdy město bylo v troskách, jak bizarně na něj působily zničené budovy a všude tma. Ale krajané ho i s dětmi čekali na nádraží několik hodin, upřímně ho vítali a byli pyšní, že mají svého českého učitele. Než se zaběhlo stravování v restauraci, chodili učitelé na obědy střídavě po rodinách, říkalo se „chodit střídou“, nikoliv se školní třídou. Rodiny jim připravily z mála, které samy měly, to nejlepší. Učitel Cimr byl člověk společenský, výborný muzikant i tanečník. Oba milí kolegové, Pilz i Cimr, už mezi námi nejsou a potomci emigrantů, kteří neodešli, postupně splývali s Poláky. Evangelický sbor se udržuje díky hrstce členů. Farář Michal Jabloňský několikrát ročně za nimi z Varšavy přijede sloužit bohoslužby, pak zajede do 60 km vzdáleného Stroužného, kde nechal za svého působení velký kus práce i srdce. Ve Stroužném se udržuje evangelická víra zásluhou rodu Cvikýřových.

Po návratu působil učitel Cimr ve Vysoké Srbské jako ředitel školy. Poslední jeho působiště před nástupem do důchodu byla Zvláštní škola v Hronově.

UČITEL FRANTIŠEK PILZ

Byl to člověk z našeho příhraničí, který si zaslouží vzpomínku, protože připravil mnoho hodnotných zájezdů a předával cenná poučení účastníkům.

Jako z nebe nám spadl článek uvedený v polském časopisu *Ziemia Kladska*, psaný česky, se kterým si vás dovoluujeme seznámit.

František Pilz

VZPOMÍNKY NA CHUDOBU

Uvítal jsem možnost připomenout dobu, kdy se blížil zánik Českého koutku v Kladsku jako fenoménu náchodského regionu a jeho poslední pokus o záchranu ze strany československého státu.

Úvodem chci nejdříve přiblížit dobu před 60 (nyní 75) lety a promítnout do ní sám sebe jako jednadvacetiletého začínajícího učitele na jednotřídní škole v Plasnicích u Deštného v Orlických horách na kladském pomezí. O Kladsku jsem se dovídal od dětství. Už na obecné škole ve 30. letech visel na věšáku volně přístupný časopis *Od kladského pomezí*. Prarodiče a rodiče vyprávěli o zážitcích z každoročních poutí do Vamberk, pašeráci přinášeli levné zboží z kladských měst a vesnic přes hranice pro chudý lid v horách, kde rodiny často neměly na cukr a sladily pruským cukrínem. Z Plasnic není daleko na Vrchmezí, kde tehdy stála rozhledna. Z ní byl Český koutek jako na dlani. Při pohledu na kotlinu lemovanou Borem, Hejšovinou, Sovími a Vartskými horami jsem zatoužil prochodit tento malebný kraj, kde tehdy už od května roku 1945 se tudy táhla snad první z poválečných železných opon nebo pomyslných zdí, jak bych to pojmenoval. Pokus Čechů zabrat Kladsko vojenskou silou a neochota Poláků vrátit Československu Těšínsko vedly téměř k válečnému konfliktu mezi našimi státy. Napětí zmírnila až spojenecká smlouva z března 1947, nadiktovaná z Moskvy. V jejím rámci byla polskou stranou přiznána Čechům v Kladsku a ve Slezsku menšinová práva. Do té doby bylo s nimi nakládáno často jako s Němci. V září 1947 byla otevřena česká škola na ulici Mariana Bucka v Chudobě.

▼ Škola v obci Chudoba – dobový snímek

Už jako studentovi se mi dostaly do rukou Čapkovy Hovory s TGM. Prezident v nich radil mladým lidem, aby si při studiu cizích jazyků raději vybrali některý ze slovanských nebo románských jazyků, nikoliv němčinu. Volil jsem tehdy polštinu. Proč? Byl to jazyk nového souseda na kladském pomezí, má bohatou fonetiku, je blízký češtině, i když pro tuto příbuznost dochází k mnoha nedorozuměním.

V září 1948 jsem začal třetím rokem učit, připravovat se na zkoušky učitelské způsobilosti a na nástup vojenské služby. Pak přišla sychravá říjnová sobota, kdy do školy v Plasnicích nečekaně přišel na celodenní inspekci okresní školní inspektor Otakar Borkovec z Nového Města nad Metují. Po skončení vyučování zhodnotil jeho průběh a pak dodal: „*Pane kolego, byl jste vybrán, abyste šel učit na menšinovou školu do polské Chudoby (dnes Kudowa Zdrój). Mají tam nastoupit učitelé, kteří znají problematiku kladských Čechů. V pondělí mi dejte vědět, jak jste se rozhodl.*“ Z důvodů výše uvedených jsem se dlouho nerozmýšlel. Náhle se změnil celý můj dosavadní život. Následující dny a týdny jsem opakovaně cestoval s doporučením školského referátu a odborové organizace do Prahy na ministerstvo školství, Československý zahraniční úřad, na Ministerstvo vnitra pro pas, polské velvyslanectví a konzulát pro vízum.

▼ Obec Chudoba s okolím na dobovém snímku

Mezi tím jsem se seznámil s učitelkou Jarmilou Hrdinovou z Jizbice, která byla rovněž vybrána jako učitelka na školu v Chudobě. Společně jsme potom absolvovali cestu do zničené Varšavy na Československé velvyslanectví, polské Ministerstvo školství uzavřít pracovní smlouvu, představit se československému konzulovi v Katovicích, krajskému inspektorovi Reiterovi ve Vratislavi a okresnímu školnímu inspektorovi Makarewiczovi v Kladsku. Teprve pak byla cesta k našim krajanům volná. S adresou na předsedu krajského spolku Čechů v Polsku jsem se hlásil u pana Karla Hromádky, který v Chudobě provozoval holičskou a kaděrnickou živnost. On i jeho manželka byli rodáci z města Náchod.

První dojem po příjezdu do Chudoby byl nezapomenutelný a skličující. Byl to sychravý prosincový den, po okolních horách se válela černá mračna, poprchávalo, střídavě padal i vlhký sníh. Cesta z nádraží do města byla nekonečně dlouhá. Po léta neopravené domy po Němcích vyhlížely za tohoto počasí zvláště omšele a nevlídně. Na lázeňské třídě hlasitě vyhrávala hudba přenášená městskými tlampači z celostátního programu polského rozhlasu. Hromádkovi nás ubytovali v pokojích pro lázeňské hosty, zajišťovali nám snídani a večere ve své domácnosti za 12.000 zlotých měsíčně. Z platu 15.000 zlotých nám zbývaly pouhé 3.000 zlotých. Na obědy jsme proto chodili do levnější tzv. stolówki, kterou vedl stále přívětivý, usměvavý Polák s manželkou. Tam jsem poprvé v životě jedl pohanku, štavelovou polévku, polský boršč z červené řepy a další, pro mne dosud nepoznaná, jídla.

Pan Hromádko nás zavedl do školy našeho nového působiště. Byli jsme představeni řediteli Josefu Pabiszovi, mladému 29letému, odměřenému a rezervovanému Slezanovi, který uměl dost dobře česky. Jeho kolegyně Julia Rutkowska nás přijala se širokým úsměvem a otevřeným slovanským srdcem. Její původ byl polsko-česko-ukrajinsko-ruský. Pak se shromáždili žáci školy ve věku od 7 do 15 let a snad i starší ve vestibulu za hlavním vchodem. Ředitel nás představil, přidělil nám třídnictví a žáky do jednotlivých oddělení a tříd.

V okolí Chudoby žilo tehdy asi 5 tisíc Čechů, z čehož žáků bylo na 160 v 7 ročnících. Škola ale měla pouze 4 vyučovací místnosti. Ve škole pracovali čtyři učitelé, z toho tři na plný úvazek. Učili jsme na směny a v odděleních. Žáci měli od 17 do 30 hodin týdně, z toho 5 hodin polštiny, 4 hodiny češtiny, ostatní předměty se vyučovaly v češtině. Učitelé měli až 33 hodin týdně, tedy téměř o 10 více než v ČSR. Učilo se kromě češtiny podle platných osnov a učebnic pro polské základní školy. Jak mi byla teď znalost polštiny dobrá!

Počty žáků na jednotlivých stupních:

– začátek školního roku 1948/49:	I. st. 161	II. st. 29	III. st. 43
– konec školního roku 1948/49:	I. st. 154	II. st. 28	III. st. 41

Vybavení školy bylo minimální: jeden rozhlasový přijímač, který nám poskytli krajané ze Zelova v centrálním Polsku, skromná knihovna s polskými a českými knížkami (810 svazků), kterou spravovala a s nadšením z ní půjčovala zájemcům Julia Rutkowska, pod školou svažitý zatravněný terén jako hřiště, několik míčů, síť. Školnicí byla Ludmila Místerek (plat 780 zlotých). Děti byly hodné, ukázněné, snaživé, i když to neměly lehké. Docházely pěšky i několik kilometrů ze vzdálených obcí: Stroužného, Jakubovic, Levína, Jířkovic, Březové, neboť právě v těchto asi 12 vesnicích kolem Chudoby se český jazyk v podobě zajímavého kladského nářečí udržel po staletí až do 50. let 19. století. Doma se mluvilo česky nebo německy, na ulici polsky. Česká slovní zásoba byla velmi omezená, a tak si děti i rodiče vypomáhali slovy, která znali z němčiny či polštiny. Jako ilustraci uvedu příklad: Kdo se za to bude „*vrantvortlichovat*“ místo zodpovídat? Nebo podej ten „*ajmr*“ místo kbelík. Zvláště ve vyšších třídách se odborné předměty jako například fyzika, biologie nebo chemie vykládaly obtížně. Mnohé rodiny byly bez otců, protože ten, kdo neměl československý pas, musel bez ohledu na národnost do wehrmachtu. A tedy do války. Jiné rodiny bydlely provizorně v cizích bytech, protože je Poláci z vlastních

domů vyhnali. Já jsem měl blíž ke starším žákům, hlavně chlapcům, vždyť nás dělilo pouhých 6 až 8 let. Půjčili mi kolo, a tak jsme jezdili o nedělích po okolí: na Bor, Hejšovinu, do Radkova, do Vamberžic. Pan Hromádka nás seznamoval s aktivisty krajského spolku např. panem Hejzlarem, panem Hackerem, panem Beckerem. V jejich rodinách jsme byli vřele vítáni s opravdovou pohostinností. Rád vzpomínám např. na brambory na loupačku, s čerstvým máslem, tvarohem a podmáslem v rodině Hejzlarových.

Poměry v Polsku ve srovnání s českými byly nepoměrně lepší. Obchody byly plné zboží bez lístků na potraviny, bez šatenek a poukazů, i bez front na maso či jiné potraviny, jako jsme byli zvyklí u nás. Prádlo a textil byl té nejlepší kvality. Turistika byla na nepoměrně vyšší úrovni. Všude možnost přiměřeného a dostupného ubytování a stravování. Jako člen Svazu polských učitelů jsem mohl využívat slevy na drahách a autobusech jako polští kolegové.

▲ Lázně Chudoba – dnes Kudowa Zdrój (německy Bad Kudowa) se datují až do 15. stol.

Kolegyně Hrdinová byla velmi oblíbená u děvčat a mladších dětí. Byla o 4 roky starší, vyzrálejší a byla nedávno provdaná. Kromě výuky se věnovala nacvičování národních písní a tanců. Vedla recitační kroužek a pěvecký sbor žáků školy. Naše pochopitelná popularita vadila panu řediteli, a tak nám ztrpčoval pobyt, jak se dalo.

K mimoškolním povinnostem patřila práce mezi krajany. Šlo především o večerní kurzy češtiny, hlavně vysvětlování mluvnice a pravopisu, ale i rozšiřování slovní zásoby. Docházeli hlavně mladí lidé, v podstatě naši vrstevníci. Se žáky jsme se zúčastňovali veřejných vystoupení, ať již jen pro krajany, ale i v místním divadelním sále nebo v závodním klubu v Jelenově pro širokou veřejnost a lázeňské hosty.

V Chudobě bylo v sezóně velmi živo, lázeňské korzo bylo přeplněné pacienty z celého Polska a česká škola, blízkost nepřekročitelných státních hranic se zoraným bezpečnostním pásem, ostnatými dráty a v noci světlomety, což bylo zvlášť patrné v Malé Čermné, velkým magnetem. Byli jsme hrdi na to, že jim můžeme ukázat, jak zní čeština, kterou často slyšeli poprvé, jak zní naše národní písně a vypadají tance. Vzpomínám rád na kontakty s místními osobnostmi, jakými byli malíř Molnár, který vyzdobil lázeňskou halu, nebo houslový koncertní mistr Kremling.

Poměr polské veřejnosti k nám byl určován vztahem k cizincům vůbec. Jedni se projevovali jako příslušníci národa, kde šlechta hrála vždy dominantní historickou úlohu, tedy velmi vlídně, vstřícně až kavalírsky. Byli však i jednotlivci, které bych přirovnal k českým zlatokopům z doby osídlování českého pohraničí po válce. Za našeho působení došlo i na krvavý útok na zástupce Čechů na magistrátu, když se vracel večer ze zasedání rady města. I v naší škole vzrůstalo napětí mezi ředitelem a námi, učiteli z Československa. Začátkem června se po vyhrocené rozepři kolegyně Hrdinová nervově zhroutila, vrátila se do Čech a už nedokončila školní rok. Dodnes na působení v Chudobě nerada vzpomíná. Já jsem byl vůči řediteli a jeho arogantnímu chování více imunní. Nepřízeň Pabisze jsem kompenzoval styky s krajany, novými polskými přáteli, toulkami se žáky, možností cestovat o prázdninách po Polsku až k moři. Dodnes rád vzpomínám na měsíční pobyt skupiny chudobských dětí na mezinárodním táboře na Sázavě, pořádaném Československým ústavem zahraničním. V jeho rámci si děti prohlédly hlavní pražské památky a hrad Karlštejn.

Přesto mé působení v Chudobě neskončilo radostně. Spor s ředitelem vyvrcholil v polovině září, tedy nedlouho po zahájení nového školního roku. Ředitel věděl, že skončím k 30. září a že po nás přijdou noví kolegové z Čech, což mu velmi vadilo. Rozhodl

se konat. Přišel na mou hodinu fyziky, na které jsem vykládal o noniu. Moc se mi nedařilo vysvětlit podstatu měřidla, chyběla přiměřená slovní zásoba. Na konci hodiny předstoupil před žáky a začal je záměrně zkoušet tak, aby neuměli uspokojivě slovně odpovídat na jeho otázky. V závěru zcela neomaleně prohlásil s jasným záměrem mě zdiskreditovat: „*Tak vidíte, že je zbytečné, aby sem byli posíláni učitelé z Čech. Jsou tu na nic. Stejně vás nic nenaučí.*“ Obrátil jsem se osobně na inspektora v Kladsku a žádal omluvu. Inspektor byl naoko jakoby pobouřen ředitelovým chováním a slíbil, že během těch 14 dnů, které zbývaly do konce mé práce, zjedná nápravu. Ale ani přes mou dvojí urgenci i další osobní návštěvu tak neučinil. Byli zřejmě domluveni. S pocitem trpkosti a zklamání jsem koncem září 1949 odejel, abych nastoupil vojenskou službu.

Po celou dobu vojny jsem byl nadále v písemném styku s kolegyní Rutkovskou a po návratu v roce 1952 jsem navštívil své chudobské přátele. Učitelku Rutkovskou, ale i bývalou školnici paní Misterovou, manžele Hromádkovy a Beckerovy, u kterých jsem přenocoval. Vyprávění všech bylo velmi tristní, česká škola byla přestěhována do Žakše mimo české centrum. Většina rodičů přihlásila děti do německé školy. Osud české školy i Českého koutku se uzavřel a dnes po něm nezbyla jediná stopa.

◀ Lázně Chudoba na dobových snímcích, ▲▲ panoramatickém snímku a ▲v roce 1800.

Farář Dr. Martin Hoffmann se svými českými farníky.

Kdo byl na vině? Je jisté, že československý stát vůči krajanům nezklamal, zklamala drtivá většina kladských Čechů. Jistě měli pro to své důvody, hlavně existenční. Nakonec podleli tlaku 200 let trvající germanizaci a pak pro ně nepřijatelné nové poměry v polském státě.

Přes nedobry konec mého učitelského působení v Chudobě mám k tomuto kraji i lidem dodnes velmi vřelý vztah, miluji prostou i divokou krásu hor, malebnost podhůří, studuji historii, obdivuji památky, jezdím sem s rodinou, vozím sem české turisty. Udržuji kontakty se zaměstnanci chudobské knihovny, půjčuji si knihy. 1. 10. 1949 jsem nastoupil vojenskou službu, nejdříve v Plzni, pak v poddůstojnické škole v Terezíně a škole pro důstojníky v záloze v Litoměřicích.

FARÁŘ MARTIN HOFFMANN

Rodina pocházela ze Střelína, ale on se narodil v roce 1908 jako syn misionáře v Kamerunu v Africe. Teologii studoval mimo jiné i na evangelické fakultě v Praze. Měl vynikající jazykové nadání, ovládal více než 10 jazyků, a to ho předurčovalo jako učitele pro Misijní dům. Ve strouženském sboru mluvil rád česky, za což byl německými úřady perzekuován. Když vypukla 2. světová válka, musel narukovat do německé armády. Manželka se třemi dcerami (čtvrtá se narodila těsně po válce), zůstala ve Stroužném bez finančních prostředků. Dobří sousedé jí hodně pomáhali. V armádě působil jako tlumočník, dostal se do Jugoslávie, podařilo se mu přeběhnout k jugoslávským partyzánům a později se připojil k postupující sovětské armádě, se kterou se dostal ke konci války na Moravu. Armádu opustil a spěchal domů, ke své rodině a svému sboru.

Prožil na první pohled neúspěšný život - vždy byl bit, pronásledován, vyháněn Na starém mopedu brázdil Náchodsko

9. února 2002 zemřel v německém exilu v Bisses u Echzellu, blízko Frankfurtu nad Mohanem ve věku 93 let bývalý strouženský a šonovský evangelický farář Dr. Martin Hoffmann.

Narodil se v roce 1908 ve Viktorii v Kamerunu v západní Africe. Matka Švýcarka, otec Čech – misionář Basilejské křesťanské misie. On, jak říká – volbou srdce – Čech. Dětství prožil ve Střelíně, tehdy v Prusku, dnes v Polsku. Studoval slovanské jazyky a bohosloví ve Vratislavi (Breslau, Wrocław) v Praze a Tübingenu. Disertaci na téma pravoslavní předložil v Praze, nabídku učit na fakultě však odmítl. Byl ordinován evangelickým farářem ve Vratislavi roku 1933. Konsistoř jej poslala do malé vesničky Stroužného při československých hranicích. Současně měl působit jako učitel v misijním domě na Bukovině, kde se připravovali misionáři pro střední a jižní Evropu.

Stroužné patřilo k „českému koutku“ v Kladsku. Kázalo se zde česky, i když po nástupu Hitlera k moci to úřady neviděly rády. Dr. Hoffmann se angažoval ve „Vyznavačské církvi“, nenechal se usta-

novit do funkce faráře svým nadřízeným děkanem z Kladska (Glatz), „německým křesťanem“. Zbavili ho mzdy a místa, přesto ve Stroužném zůstal. Nakonec jej uvedl v úřad vratislavický biskup. Až do roku 1942 mohl hájit světený sbor před

Zemřel Dr. Martin Hoffmann

nacistickou ideologizací křesťanství a národa, pak byl povolán ze trest k armádě. Ke konci války se mu podařilo desertovat; skryl se u katolického faráře v slovenské Ptuji.

Počátkem června 1945 přicestoval do Prahy, byl požádán o spolupráci v boji o Kladsko. Hovořil s Edvardem Benešem a byl pověřen organizováním plebiscitu o připojení Kladska k ČSR. V té době bylo Kladsko již obsazeno polskou armádou a kolonizováno většinou Poláky, které vyhnali Rusové z východu. Nerozlišovali mezi Němci a Čechy; mstili se stejně na obojích. Docházelo k mnoha násilnostem. Martin Hoffmann se setkal ještě s ministrem zahraničí Janem Masa-

rykem, ale poválečné hranice Evropy se již změnit nepodařilo. V únoru 1946 byl Poláky zatčen, prošel několika vězeními, až skončil ve Varšavě. Zažil týrání a ponižování, musel stát hodiny nahý v podzemí věznic ve vodě. Po intervencích

ský talent k studiu jazyků – na Bukovině překládal Bibli do ukrajinštiny a ještě ve vysokém věku si psal tužkou na kotel, když chodil zatápět, turecká slovíčka, aby porozuměl svým spoluobčanům.

Prožil na první pohled neúspěšný život – vždy byl bit, pronásledován, vyháněn. Těžko představitelné válečné i poválečné útrapy a bída způsobily jeho ženě psychickou újmu na mnoho let. Na starém mopedu brázdil Náchodsko, když objížděl své rozptýlené kladské ovečky. Když celníci zatloukali pár beden s majetkem, který si mohl odvézt, nevěděl, co bude dál. Ale přesto to byl on, kdo dával lidem odvahu a sílu. Vlastně to byl on, kdo zvítězil nad okolnostmi. Nikdo neví, že byl autorem pašovaných samizdatových příběhů pro děti z Bible. Nikdy netoužil po slávě. Říkal: „To ne já, to Boží milost.“

Soli Deo Gloria! Díky, Bože, za lidi jako byl Martin Hoffmann.

Michal Kitta

rykem, ale poválečné hranice Evropy se již změnit nepodařilo. V únoru 1946 byl Poláky zatčen, prošel několika vězeními, až skončil ve Varšavě. Zažil týrání a ponižování, musel stát hodiny nahý v podzemí věznic ve vodě. Po intervencích

ský talent k studiu jazyků – na Bukovině překládal Bibli do ukrajinštiny a ještě ve vysokém věku si psal tužkou na kotel, když chodil zatápět, turecká slovíčka, aby porozuměl svým spoluobčanům.

Prožil na první pohled neúspěšný život – vždy byl bit, pronásledován, vyháněn. Těžko představitelné válečné i poválečné útrapy a bída způsobily jeho ženě psychickou újmu na mnoho let. Na starém mopedu brázdil Náchodsko, když objížděl své rozptýlené kladské ovečky. Když celníci zatloukali pár beden s majetkem, který si mohl odvézt, nevěděl, co bude dál. Ale přesto to byl on, kdo dával lidem odvahu a sílu. Vlastně to byl on, kdo zvítězil nad okolnostmi. Nikdo neví, že byl autorem pašovaných samizdatových příběhů pro děti z Bible. Nikdy netoužil po slávě. Říkal: „To ne já, to Boží milost.“

Soli Deo Gloria! Díky, Bože, za lidi jako byl Martin Hoffmann.

Michal Kitta

náš čas

POZNÁMKA VLASTY KLAPALOVÉ

Brzy po návratu z polských vězení se Hoffmannovi uchýlili do Čech, za pomoci dobrých lidí utekli přes hranice do Hronova na faru, kde žili Potměšilovi. Tam pobývali nějaký čas a pak přešli na evangelickou faru v Šonově u Nového Města nad Metují. Paní farářová po přestálých zážitcích z války trpěla psychicky. Na faráře, mimo své práce, přešla nutnost starat se o domácnost a dcery. Po několika letech se přestěhovali do Německa do Bisses v Hessensku. S Československem udržovali přátelské styky, přijeli do Stroužného i na návštěvu. Po roce 1989 jsme jeho rodinu několikrát navštívili. Byli jsme potěšeni jeho vzpomínkami a výbornou pamětí. V pokoji nás upoutal obraz, pohled na Bor od Vysoké Srbské. V dopisech si přál, abych mu popisovala, jak vychází slunce nad Borem. Stále vzpomínal na naši krajinu i na Čechy.

Když jsme měli stat' o panu faráři napsanou, tak se nám dostal do rukou článek z „Našeho času“, který napsal náš velmi oblíbený farář Michal Kitta, na kterého rádi a často vzpomínáme. Bude se v něm opakovat něco, o čem jste už četli.

▲ Vlasta Klapalová a manželé Hoffmannovi.

◀◀ Nekrolog Dr. Martina Hoffmanna v novinách Náš čas.

VÁCLAV ČERNÝ ST.

Žil v letech 1862 až 1941. Byl učitelem, literárním historikem, regionálním pracovníkem, překladatelem. V letech 1874 až 1881 studoval na klasickém gymnáziu v Hradci Králové, pak češtinu a francouzštinu na filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Z materiálních důvodů studia nedokončil. Od roku 1886 působil jako učitel a později řídicí učitel na národních školách v Machově, Náchodě, Rtyni v Podkrkonoší, Bačetíně, Slavětíně, Žďárkách, kde učil od 1. září 1892 do roku 1898, ve Zličí, Jizbici a pak mezi lety 1910 až 1928 byl řídicím učitelem v České Čermné. Poté odešel do důchodu a žil v Náchodě. Byl činný v Učitelské jednotě Komenský, která začala na začátku 20. století organizovat pro učitele letní přednášky předních pedagogů. Mezi přednášejícími byl i T. G. Masaryk, ten prostřednictvím Václava Černého při pobytu v Hronově navštívil několikrát Český koutek v Kladsku. Zajímavé texty od něj najdeme v regionálním časopise „Od kladského pomezí“.

V letech 1919 až 1921 byl členem Kladské komise v Náchodě, v níž se zúčastnil jednání o připojení Českého koutku k nově vzniklému českému státu a také vypracoval memorandum o poměrech kladských Čechů.

VÁCLAV ČERNÝ ML.

Žil v letech 1905 až 1987. Narodil se v Jizbici u Náchoda a zemřel v Praze. Větší část dětství prožíval v České Čermné, kde pak od roku 1947 trávil prázdniny. Působil jako literární vědec, spisovatel, překladatel a filozof.

Po maturitě na náchodském gymnáziu studoval v Dijonu, stal se nejmladším docentem na ženevské univerzitě. Po návratu do Prahy v roce 1934 se stal redaktorem Lidových novin. Během 2. světové války se zapojil do protinacistického odboje. 11. ledna 1945 byl zatčen gestapem. Ihned po skončení války spolupracoval s Kladským komitétem v Náchodě a organizoval pomoc kladským Čechům při jejich útěku na české území, spolu se strouženským pastorem Martinem Hoffmannem.

Na podzim roku 1945 byl jmenován profesorem literatury na FFUK. V roce 1950 mu bylo zakázáno učit a v r. 1952 byl obviněn z protistátní činnosti, zatčen a souzen. Na jaře 1953 pro nedostatek důkazů osvobozen. V letech 1954 až 1960 pracoval v Archivu Československé Akademie věd. Po roce 1968 se jako profesor vrátil na FFUK, po dvou letech byl odvolán a poslán do důchodu. Veškerá činnost pedagogická i ediční mu byla znemožněna. Roku 1977 se stal signatářem Charty 77. O jeho úmrtí v roce 1987 nebyla na veřejnosti žádná zmínka. Na škole v České Čermné je pamětní deska s jeho jménem. Prožil tam velkou část života.

Dodatek:

Václav Černý ml. situaci na hranicích znal osobně i od otce, který se po 1. světové válce angažoval o navrácení Kladska.

JOSEF ARNOŠT BERGMANN PRVNÍ STROUŽENSKÝ FARÁŘ

Dnešní obec Stroužné nemá mnoho obyvatel, ale v době předválečné zde bydlelo téměř 700 lidí. Všimněme si postav, které měly na tuto obec značný vliv. Jedním z nich byl pastor Bergmann. V Jiráskově kronice U nás jste o něm četli, i když zčásti setkávání Regnera Havlovického s Bergmannem bylo dílem Jiráskovy fantazie.

Bergmann nebyl rodilým kladským Čechem, ale nebyl to ani Němec. Narodil se roku 1798 v Zápudově u Mnichova Hradiště v Českém ráji v rodině chudého tkalce a od otce se toto řemeslo naučil. Teprve jako osmnáctiletý mladík se dostal na gymnázium v Mladé Boleslavi. Na živobytí si vydělával jako muzikant. Aby mohl i po gymnáziu dál studovat, vstoupil do řádu piaristů. Kromě studia v Benešově, Berouně studoval i v Litomyšli, kde kromě studia působil jako učitel nižších třídách. Brzy se však dostal s učením katolické církve do rozporu a nechtěl mládež učit něčemu, co bylo v neshodě s jeho svědomím. Roku 1826 vystoupil z řádu a vydal se do Královce (dnes Kaliningradu) na studia u filozofa Herbarta. Pro nedostatek peněz se nedostal dál než do Vratislavi. Zde studoval 3 roky filozofii, dějepis, vyšší matematiku, fyziku a antropologii. Roku 1827 přestoupil k evangelické víře. Protloukal se bídně, živil se opisováním spisů a hudbou. Byl úžasně vědychtivý, velký idealista. Stále toužil po studiích v Královci. Dokonce se chtěl dostat do švédského města Uppsala na další studia. V roce 1829 dostal nabídku, zda by se nechtěl ujmout působení ve Stroužném jako evangelický farář. Ve Vratislavi dokončil rychle teologické studium a 1. listopadu 1830 nastoupil oficiálně svůj úřad jako první strouženský evangelický farář.

Jeho začátky zde byly velmi těžké, čekala ho tvrdá zkouška. V kraji se objevila cholera a proti ní byla tehdy lékařská věda bezmocná. Rakouská i pruská vláda se snažily nákaze předejít, uzavřely hranice. Hlídky stály od sebe pouhých 100 metrů a měly rozkaz zastřelit každého, kdo by chtěl přes hranice přejít. Potřeboval-li někdo přes hranice cestovat, musel přes hranici v Bělovsi, ale tam prošel kontumací, tj. musel tam zůstat 20 dní a dvakrát denně byl desinfikován kouřem. Obchodovalo se sice, ale pouze ve zvláštní boudě na mostě ve Slaném. Bouda byla přehrazena, na jedné straně byli Češi, na druhé lidi z Kladska a zboží si podávali lopatami a kleštěmi, vše se desinfikovalo kouřem nebo omylo octem. I dopisy, které šly přes hranice, se propíchaly špendlíky a desinfikovaly kouřem. Byty se musely dvakrát týdně důkladně umýt a jednou denně vykuřovat. Dodržování předpisů kontrolovali zvláštní komisaři, ale přesto se nemoc v roce 1832 objevila ve zdejší kraji. O tom, jak tato epidemie probíhala ve Stroužném, píše ve své kronice:

„V roce 1832 panovala zde cholera tak, že téměř všichni na ni stonali. Mezi lidmi panoval velký strach a já sám jako jediný duchovní i lékařem jsa, po domácích jsem chodil, radu a pomoc roznášel. Bůh požehnal vynasnažení mé, takže ve všech sousedních dědinách mnoho lidu od smrti zažehnáno, mnohý příbytek celý vymřel a tady dvě osoby, manželé Josef Koláčný a manželka. On nechtěl žádných prostředků užívat, roznemohla se i ona a já jsem musel ulehnout též a netroufal jsem si z potu vstátí a ku pomoci pospíšiti.“

V roce 1834 se objevila zde cholera znovu a řádila ještě hůř. Bergmann v kronice popsal aktivní boj proti této nemoci. Svolal obec evangelickou i katolickou, poučil všechny o příznacích cholery. Nakoupil léky, které sám donášel nemocným. Jako účinný lék se osvědčily léčivé byliny, čaj ze rmenu, teplo a pocení. Boj faráře byl úspěšný, ze Stroužného nezemřel nikdo a z evangelického sboru pouze Jan Valta z Čermné, vyhledal pomoc příliš pozdě. Pro srovnání, v Machově zemřelo 118 lidí, v Čermné i v Polici musel být rozšířen hřbitov. Bergmannova péče o svěřený lid pak pokračovala i po choleře. V korespondenci Jana Evangelisty Purkyně se našel dopis od pastora Bergmanna, ve kterém se na tohoto vědce obrací v souvislosti na možné vyléčení vředů, kterými byla postižena jedna dívka ze Stroužného. I když nevíme, jak tato záležitost nakonec skončila, dopis svědčí o lidskosti Bergmanna, snaze pomáhat a že měl přátelské styky se vzdělanými osobnostmi. S Janem Evangelistou Purkyněm se zřejmě znali ze studia na vratslavské univerzitě. Přátelství trvalo i dále, ještě v roce 1845 navštívil Bergmann Purkyněho a Čelakovského ve Vratislavi. Bergmann působil ve Stroužném 19 let a celou tuto dobu se snažil přispět ke zlepšení životní úrovně zdejších chudých obyvatel. Většina z nich byli domácí tkalci. V té době už existovaly strojní tkalcovny, což byla pro ruční tkalce velká konkurence. Bergmann sám vyučený tkadlec, i zde pomáhal, jak jen mohl.

S Bergmanovou snahou o zvýšení životní úrovně lidí úzce souvisí i jeho boj proti alkoholismu. V Prusku tento boj podporoval i král a v roce 1837 požádalo jeho ministerstvo všechny duchovní o spolupráci. Bergmann po poradě se staršími sboru založil v červnu 1839 jedno z prvních bratrstev střídmosti v Prusku vůbec. O co se jednalo? Tehdy bylo užívání lihových nápojů velmi rozšířené a ve stanovách spolku stojí „*lihové nápoje tělo i duši člověka kazí, drzost, lehkomyšlnost, tupost svědomí, lenost, nemravnost a zlost působí.*“ K tomuto nealkoholickému spolku přistoupila nejméně jedna třetina dospělých členů sboru, a je zajímavé, že k členům patřilo i několik osob z Čech. Bergmann se o bratrstvo staral vzorně a nerozpadlo se ani po jeho odchodu ze Stroužného. Zápisy bratrstva pokračují až do roku 1857, ale i pak ještě nesla činnost Bergmannova své ovoce. Když totiž krátce před 1. světovou válkou navštívil České Kladsko náš známý folklorista Josef Štefan Kubín, zjistil, jak píše v knize „České Kladsko,“ že „*Kladská hospoda není dostaveníčkem sousedů po denní lopotě, jak tomu bývá u nás. Mnohé hostince počítají spíše s turisty, dosti jsou v oblibě nápoje ovocné. ... v nich nejsou (podle názoru Kladských) zlí duchové jako v kořalce.*“ Tento názor měl své kořeny ještě v buditelské práci strouženského faráře Bergmanna.

Byl to také on, kdo má hlavní zásluhu o výstavbu dnešního strouženského kostela. Zůstal ve Stroužném 19 let až do roku 1849. Pak se vystěhoval se svou rodinou do Ameriky. Je téměř jisté, že jeho důvody byly politické, protože měl nepříjemnosti s nadřízenými orgány. Pro Stroužné i celý kraj znamenal jeho odchod velkou ztrátu, ale i tak je člověkem, který vykonal mnoho dobrého a je jen na nás, abychom na tohoto vzácného muže nezapomněli. Není bez zajímavosti, že před několika lety navštívil Stroužné Američan, který pochází z rodu pastora Bergmana a těšilo ho, že je kostel udržován a navštěvován.

▲ Náhrobek J. A. Bermanna na Oakwoodském hřbitově v Cemetery v Texasu (USA).

KRONIKA STROUŽNÉHO

Farář Bergmann při svém nástupu v roce 1830 začal psát kroniku. Dopsal, co se dozvěděl o minulosti z vyprávění osadníků a pak pokračoval do roku 1849, než se odstěhoval do Ameriky. Zápisy nazval „*Letopisy památných událostí evangelické – křesťanské obce v Stroužném*.“ Jeho nástupci už kroniku systematicky dál nevedli. Ležela na strouženské faře a naštěstí se jí podařilo zachránit.

Po zatčení pastora Hoffmanna v roce 1946 vyvstala nutnost kroniku zachránit. Tohoto úkolu se ujal jistý pan Špulák. Musel si nejdříve ověřit, kdy chodí hlídky po hranicích, zda chodí i na faru. Podařilo se mu přejít hranici na Mokřínách. Šel za paní farářovou. Řekl jí, oč jde, a že s ním nemusí chodit, že to provede sám, protože měla obavy. Plombu na dveřích podebral obyčejným kapesním nožem a dveře odemknul. Knihy prohlédl, ale kroniku nenašel. Vše zase dal do původního stavu a plombu přilepil arabskou gumou. Oznámil, že kroniku nenašel. Paní si vzpomněla, že je na chodbě velká skříň. Při delším prohlížení si všimli, že v nejhořejším regále je nápadně velká kniha, otočená hřbetem dovnitř. Podle daných instrukcí pan Špulák usoudil, že je to ona. Dal si ji pod kabát a zamířil k hranicím. Levou ruku držel kroniku a pravou rukou v kapse držel odjištěný browning.

Odvážný čin se podařil, nepozorován přešel hranice, zastavil se u Bartoňů na Mokřínách, kde napsali zápis. Úschovu ve stavení na hranicích nepovažovali za dost bezpečnou, proto se rozhodli ji dát do trezoru ve spořitelně v Hronově. Mnoho let se o kronice nevědělo.

Až v roce 2010 zjistila paní Eva Pumrová, že je na správném místě, a to v archivu Synodní rady v Praze. Dokonce byla půjčena v témže roce na výstavu do Velkého Poříčí.

Pan Jan Špulák si zaslouží, abychom o něm napsali alespoň krátkou zmínku. Byl to čin, který si vyžadoval odvalu, chytrost, fyzickou zdatnost a smysl pro spravedlnost, protože kronika by rozhodně nepatřila do rukou, do kterých by se dostala.

Spoluautorka Vlasta Klapalová o něm píše:

„Pana Špuláka jsem znala osobně. Byl starší než já a přiřazen se do rodiny Jiráskových do Malé Čermné, kteří hospodařili a měli čtyři děti z toho tři děvčata na vdávání. Pan Špulák pracoval v továrně Mach a Fišer, dnes WIKOV v Hronově. Hodně pomáhal doma v zemědělství i na poli u sousedů a v okolních vesnicích. Byl štíhlý a pohyblivý, rychle běhal, byl odvážný, ale i rozvážný a zásluhou toho mohl daný úkol splnit.“

KLADSKO V ČESKÉ LITERATUŘE

S pojmem Kladska se setkáváme v naší literatuře často. Už v nejstarší česky psané kronice Dalimilově je jedna kapitola věnována povodni, která stihla Kladsko v roce 1310 a vyžádala si více než 2000 životů. I v Babičce Boženy Němcové najdeme zmínku o Kladsku. Vzpomínáte si na místo, kde babička říká: „Tam v těch horách leží Kladsko, kde se vaše matka narodila, tam v těch krajinách strávila jsem několik šťastných let.“

Letopisy
památných událostí
ewang.-řestanské obce
w Straužném.

Jozef Ernst Bergman,
řazatel Ewangelium.

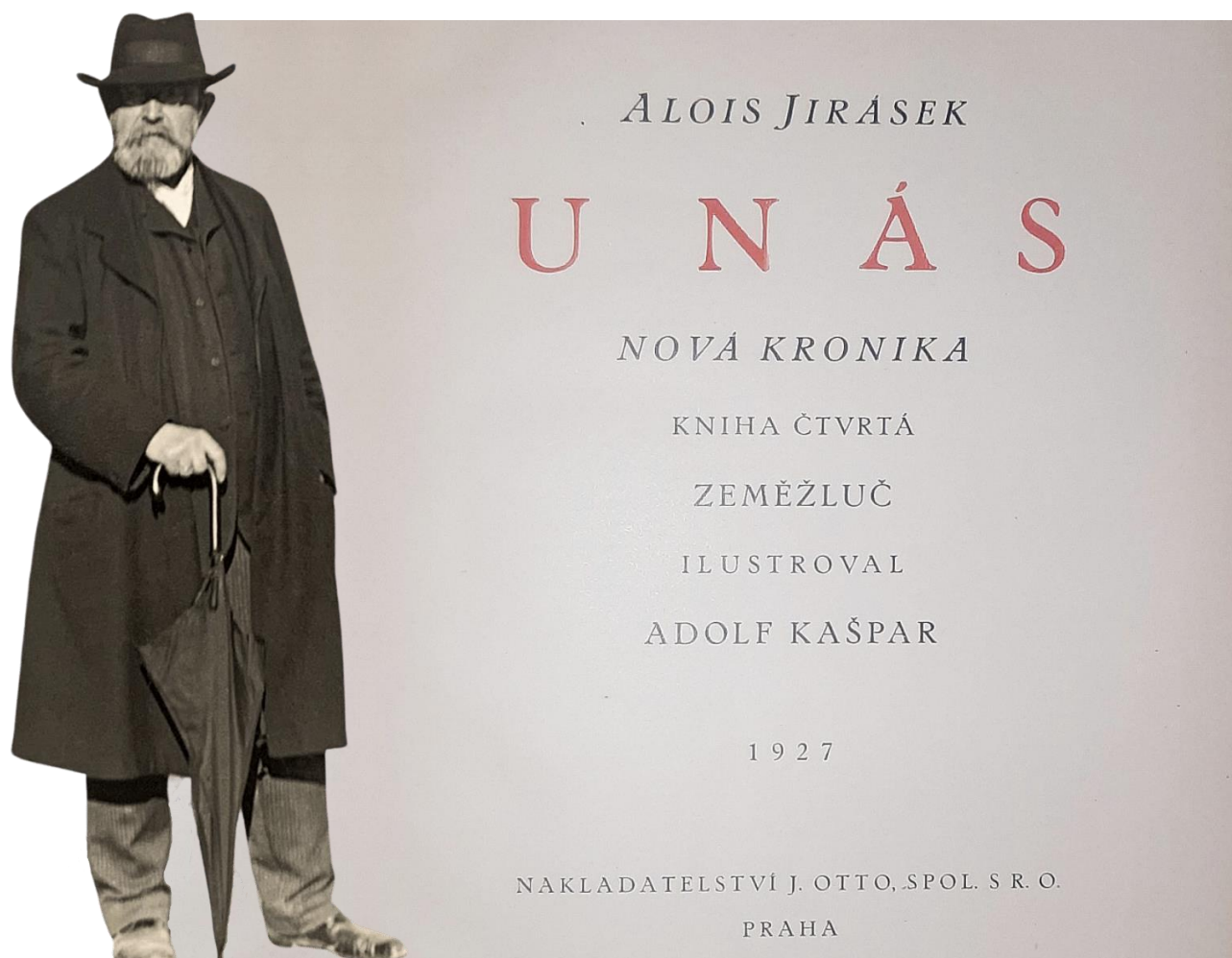
Ř redakce odpowjda Wladimjr Mřčan, řazatel-laiř řesřobratřské
cjrřwe ewang. w Brně. 1930.

Řákladem Biblické gednoty (řasopisu Swětlo a prawda) w Brně,
w ulici Karla Wawry w řjs. 26. — Wytisřla Politika w Praze.

Rovněž v pohádkách Karla Čapka najdeme Kladsko. Kouzelník Magiáš v jeho „Velké pohádce doktorské“ bydlel na Hejšovině. A pak to bylo v „Pohádce tulácké.“ Vzpomeňte si, kam se kutálel klobouk neznámého pána, který dal podržet tulákovi Královi kufr s rovným milionem. Vítr jej hnal z Podměstečka v Úpici k hranicím a dál přes Chudobu a Levín do širého světa.

ALOIS JIRÁSEK A STROUŽNÉ

Dílo Aloise Jiráskova je úzce spjato se zdejšími kraji a proto ani neudivuje, že jeho pozornosti neunikl ani český evangelický sbor v blízkém, ale přece v pruském Stroužném. V Hronově byl postaven evangelický kostel až v roce 1876, proto hronovští navštěvovali nejbližší evangelický kostel strouženský.

Havlovický se v kronice U nás setkává s pastorem Bergmannem na strouženské farnosti a vidí rodinné štěstí strouženského faráře. Hronovský farář cítí, že jeho život je chudší. V Jiráskově románu nekončí příběh Bergmannovy rodiny dobře, ale to neodpovídá skutečnosti. Jirásek zřejmě chtěl zdůraznit, že není dokonalého lidského štěstí. Ke Stroužnému se také váže málo známá povídka Aloise Jiráskova, která má název Mudrcové. V ní Jan Koláčný, jeden z vojáků, helveta z Kladska v pruské uniformě, zpívá nábožnou píseň česky. Slyší ho hlídka, hoch z království, český voják v rakouské armádě. Povídka je krátká, tragická, oba „mudrcové“ jsou krutě potrestáni, i když jsou jedné krve.

MISIJNÍ DŮM NA BUKOVINĚ

Jistě se mnozí z vás dostali při turistických cestách pod Bor ze Stroužného nahoru na Bukovinu, do míst s krásným rozhledem do Čech. Tamější velká budova nyní slouží jako ozdravovna pro děti převážně s leukemií. Polsko bylo po Černobylu zasaženo mnohem víc než naše území. Zdejší ozdravovna slouží dětem víc než dvacet let. Děti jsou nejprve u moře. Poté zde. A právě rozdíl v nadmořské výšce 700 m má dobrý vliv na jejich uzdravení.

Ptáte se jistě, proč Misijní dům? Do Stroužného přišel jako farář Wilhelm Poppe. Narodil se v roce 1854 v moravské evangelické obci na Hlubčicku v Pruském Slezsku. Do Stroužného přišel roku 1890. Od začátku měl dobré styky s farářem Šárou v Hronově. Na jeho zajímavá kázání v češtině přicházeli souvěrci z Hronova. Působil zde 24 let, až do roku 1914. Žádný jiný farář tam tak dlouho nepůsobil. Poppe patřil k těm duchovním, kteří nevidí svou povinnost pouze v tom, starat se o duchovní život svěřeného sboru, ale kteří se snaží přispět i ke zlepšení životní úrovně obyvatel, a to bylo pro chudý kraj pod Borem skutečně požehnáním.

Poppe správně poznal, jaké možnosti nabízí z tohoto hlediska cestovní ruch. Nedaleké lázně Chudoba začaly v této době vzkvétat. Patřily k nejznámějším lázním v Německu. Počet návštěvníků rychle rostl a lázeňští hosté se samozřejmě zajímali i o turistické zajímavosti a nejvíce je lákal Bor – Divoké d'oury, Pískovcové skalní město, které dokonce již v roce 1813 navštívil pruský král. Cesta na Bor vedla přes Bukovinu. Až sem bylo možno jet drožkou a sem se musel člověk po návštěvě skalního města zpět vrátit. Farář Poppe správně předpokládal, že výstavbou většího moderního hotelu v Bukovině by získali místní nový zdroj příjmů, a tak začal pro tento plán agitovat. Sám takový projekt financovat nemohl, ale na financování stavby se s ním podíleli tři bukoviňští Cvikýřové a strouženský starosta Adolf Cvikýř. Hotel nevedli sami, ale pronajali jej školeným odborníkům. Bukovinský František Cvikýř si pronajal i samotný areál skalního města a návštěva „Divokých d'our“, byla nyní možná pouze s doprovodem průvodce. U vstupu do skal byla postavena chatka, kde se prodávaly nejen vstupenky a pohlednice. Samotný hotel byl zařízen velmi moderně. Kuchyně byla v suterénu, jídla se dopravovala do jídelny výtahy. Majetnější hosté z Chudoby přijeli drožkami, takže k hotelu patřily i stáje. Každou neděli před hotelem stálo nejméně 20 drožek. Zdálo se, že plány dobře vyšly a že Bukovina se stává turistickým střediskem. Tento rozmach skončil už po osmi letech první světovou válkou. Náhle počet návštěvníků značně poklesl. Hubené byly i roky poválečné s krizemi a inflacemi. Bylo nutné hotel prodat. Nakonec byla budova prodána Křesťanskému spolku mladíků ve Vratislavi. Ti v něm zřídili ozdravovnu. V roce 1922 se stala majitelem Misijní společnost pro jihovýchodní Evropu, která vychovávala chovance ze slovanských zemí pro misijní práce v biblickém duchu.

Budova, která nyní dostala jméno „Misijní dům“, měla i nadále zajímavý osud. V roce 1927 za jarní bouřky uhodil do domu blesk, takže téměř do základů vyhořela. Biblický nápis – verš o věčnosti Páně – zůstal přitom jako zázrakem nepoškozen, což zanechalo v lidech hluboký dojem.

Obětavostí věřících byl dům po požáru znovu rychle postaven a upraven tak, aby lépe vyhovoval svému výchovnému a pedagogickému účelu. Pro zajímavost: jednotlivé pokoje byly pojmenovány podle hlavních měst a zemí, odkud pocházeli chovanci, takže tu byla jména Praha, Brno, Bratislava, Budapešť, Krakov, Riga a jiná. V roce 1931 tam bylo 5 českých chovanců a česká děvčata pracovala v kuchyni a mimo práce se učila německy.

Do roku 1933 se vystřídalo několik kněží. Strouženský sbor žádal nového kazatele a současně učitele v Misijním domě. V roce 1933 přijal faráře Martina Hoffmanna a tohoto rozhodnutí nemusel nikdy litovat to už je další kapitola.

Misijní dům na Bukovině po válce sloužil polským důstojníkům k rekreaci.

▲ Misijní dům „Felsenhôtel“ na Bukovině na dobové pohlednici a snímku z výstavby.

KAM NĚKTEŘÍ ODCHÁZELI MICHAL JABLOŇSKÝ

Se zájmem jsem si přečetl u hronovských přátel ve 32. čísle sborníku Rodným krajem článek pana Luboše Jirky: „Kam někteří odcházeli“, věnovaný Stroužnému.

Působil jsem tam jako pastor evangelické reformované církve víc než 10 let a působím vlastně i nadále. Dovolte mi několik řádků o sobě. Narodil jsem se v roce 1962 v Pabianicích u Lodže. Pocházím z rodiny českých exulantů. Strýc Jan Nevečeřal byl biskupem reformované církve a jeho tři bratři byli též pastory. Poprvé jsem byl na Stroužném v roce 1988 a hned se mi tam zalíbilo. Studoval jsem ve Varšavě a v Edinburgu ve Skotsku. 11. 6. 1995 jsem byl konzistoří ustanoven na vlastní žádost pastorem ve Stroužném a ve Střelíně.

Stroužné nemělo od roku 1945 vlastního evangelického faráře. Posledním byl ThDr. Martin Hoffmann, který musel roku 1946 po návratu z polských vězení uprchnout do Čech. Působil na Stroužném od roku 1933. Vykonal zde velký kus práce v těžké době. Často jsem od Strouženských slyšel vyprávění o něm. Jeho duchovní postoj je mi velmi blízký.

Vzal jsem na sebe nelehký úkol, a to z bývalého Benešova stavení vybudovat středisko pro setkávání lidí různých národů a vyznání nejen při rekreačních pobytech, ale i jako středisko duchovní. Tímto datem vzniká nová etapa sledující práce na výstavbě nynější Kalvíny. Když vidím tehdejší fotografie Benešova domu, vzpomenu si na nesmírný kus práce, ale také na pomoc, kterou nám poskytovali a poskytují nadále naši přátelé z mnoha zemí. Jistě by bylo finančně i pracovně jednodušší postavit dům nový, moderní. Ale právě toto stavení, jehož poslední obyvatelé ještě v Čechách žijí, má svého „genia loci.“ Nechci se rozepisovat o postupu stavebních prací, ty jsou ostatně zaznamenány někdy i s vtipem v naší kronice. Zastavím se u stránek, které jsou věnovány setkáním s přáteli neblížejšími – s Čechy.

▲ Polský farář Michal Jabłoński (druhý zprava) a hronovský Michal Kitta (zcela vpravo) při předávání nákresu původní podoby stavení. Zleva: Otto a Manfred Benešovi – synové posledního majitele.

▲ Svatba strouženského faráře Michala Jabloňského s Agátou.

17. srpna 1997 jsem měl ve Stroužném svatbu s Agátkou. Oddával nás Michal Kitta, evangelický farář z Hronova. Krásný den patřil společnému setkání s českými přáteli.

19. září 1998 křtil našeho syna Vojtka Jabloňského rovněž Michal Kitta a opět přišla spousta přátel z Čech.

V roce 1998 byli našimi hosty i pomocníky přátelé ze Severní Koreje v čele s farářem Kim Han Ho. 150 let kostela v r. 1998 bylo výjimečnou příležitostí k tomuto setkání. Několik stránek kroniky popsanych jmény účastníků svědčí o radosti z přátelství.

3. 6. 2002 byla slavnostně otevřena Kalvínka. Tehdy se uskutečnil koncert Hronovského studentského orchestru pod vedením pana Josefa Vlacha.

Do Kalvínky přijíždějí hosté z Čech, Polska, Německa, Holandska, Švýcarska, Anglie i z Ameriky. Všechny cesty vedou do Stroužného, píší účastníci cyklistické trasy Střelín – Stroužné dne 16. 8. 2002.

Vánoce ve Stroužném jsou neopakovatelné, jak o tom svědčí zápis z 23. 12. 2002. Velmi nás potěšily řádky z návštěvy Čechů, kteří oceňují přátelskou atmosféru (viz. Zápis 25. 6. 2003).

26. 10. 2003 se v Kalvínce konala konference o životě a díle T. G. Masaryka. Účastníci se významní hosté z Čech: místostarosta Náchoda pan Jaroslav Rohulán, pan Václav Sádlo, ředitel Regionálního muzea v Náchodě, pan Piotr Maziarz, místostarosta Kudowy. Za Poláky vystoupil pan Bronislav Kamiński, ředitel sanatoria Orлік.

1. 5. 2004 jsme ve Stroužném oslavili Den Evropy zasaděním lípy z Čech a cesmíny z Anglie. Slavnost umocnil koncert vážné hudby v kostele.

Osud našeho kostela měl být roku 1945 zpečetěn. Ruští vojáci se rozhodovali mezi dvěma variantami. Mohla by to být garáž pro autobus nebo skladiště. Nakonec byly do větracích otvorů při zemi vloženy nálože dynamitu a čekalo se jen na telefonický pokyn k odpálení. Jenže pokyn nepřišel, asi byl špatný signál. A tak díky tomu se můžeme každoročně v červnu scházet na koncertech vážné hudby.

Varhany, které pocházejí z doby pozdního baroka, bylo třeba opravit. Zde patří velký dík panu Josefu Matyskovi ze Lhoty u Červeného Kostelce. Věnoval tomu nástroji nezištně mnoho hodin práce. Jeho zásluhou jsme získali k varhanám motor z kostelecké hřbitovní kaple. Dalším byl Petr Skála ze Sadské, který ochotně přijal naši prosbu o opravu věžních hodin. Teď by to už nedopadlo, protože byl pověřen péčí o Staroměstský orloj. Bylo to i učňovské středisko v Hronově, které zhotovilo čtyři hodinové ciferníky. Mohl bych jmenovat mnoho dalších Čechů, kteří mi pomáhali. Za všechny uvádím Manfreda Koláčného z Machova a horolezce z Police n. Met., kteří pomohli umístit ciferníky na věž. Další společnou česko-polskou akcí jsou adventní ekumenické bohoslužby, které se konají střídavě v Czermné v Polsku v katolickém kostele a další rok v Hronově v evangelické

modlitebně. Tato myšlenka je společné dílo katolického faráře Brudnovského z Czermné a evangelického faráře Michala Kitty z Hronova.

Červnové koncerty ve strouženském kostele se staly samostatnou kapitolou česko-polských vztahů. Už 5 let vždy v červnu se kostel promění v koncertní síň, kde je možno slyšet hudbu i zpěv v podání umělců z Polska i z Čech. Prostředí je zde velmi zvláštní, hudba se prolíná se zpěvem ptáčků a šuměním stromů.

V září 2004 byla otevřena Masarykova cyklostezka z Čech do Polska. Na Kalvínce byla u příležitosti této události odhalena pamětní deska připomínající zdejší pobyt T. G. Masaryka. Škoda, že tehdy cyklisté projeli trat' tak rychle a jen málo z nich si desky v češtině povšimlo. Tak snad příště!

Od ledna 2006 působím ve Varšavě. Na Stroužné zajíždím jednou za měsíc v neděli a ve svátky. Ve Stroužném se v roce 2006 konal Synod reformované církve. Toto shromáždění je nejvyšším orgánem církve. Při této příležitosti byla ve strouženském kostele odhalena pamětní deska pastora Martinu Hoffmannovi za účasti hostů z Polska, Čech, Německa a Holandska. Text na desce připomíná, že tady sloužil Bohu v letech 1933-45 Martin Hoffmann, že byl narozený v Kamerunu v Africe a zemřel v Bíses v Německu. Byl to člověk hluboké víry a lásky ke kladské zemi a jejímu lidu. Svým životem nám ukázal odvahu, pokoru a odpuštění.

◀ a ▲ Slavnostní otevření Kalvíny – Benešova usedlost po rekonstrukci v roce 2002.

Několik slov na závěr pohledem Čechů. Na Stroužné jsme přišli poprvé na začátku 60. let. Tenkrát na nás padl velký smutek. Plot u hřbitova zbořený, hroby zarostlé a na hřbitově se pásly krávy. Můžeme porovnat, jaká práce zde byla vykonána. Až zajdete na hřbitov, zastavte se u náhrobního kamene Jana Schirla z roku 1848. Nápis je psán česky. Jmenovaného pohřbíval páter Bergmann. S vděčností vzpomínáme na ty, kteří v Českém koutku žili, pracovali, měli tu svůj domov.

Vy, kteří tato místa navštívíte, si uvědomte, jaká byla bohatá, ale těžká historie těchto míst. Jsme rádi, že i vy sem přicházíte.

VLASTA KLAPALOVÁ VYPRÁVÍ PŘÍBĚHY SVÝCH RODIČŮ

Bylo to před Vánocemi asi v roce 1948. Brzy se stmívá, bylo nevlídno, krajina bez sněhu. Bydleli jsme v Malé Čermné, tatínek pracoval na dráze. Domů jezdil na kole, podle svých služeb. Maminka se rozhodla pro předvánoční výzdobu a že půjde do lesa na větvičky. Já jsem si doma hrála, asi se mi nechtělo nikam jít.

Maminka slíbila, že se brzy vrátí. Došla do lesa, ale už bylo šero. Najednou vedle stromu u potoka uviděla postavu. Byl to muž, rysy nerozeznala, jen jí ukazoval, aby byla tiše a nevolala o pomoc. Asi bych na jejím místě začala ječet, volat o pomoc. Ale ona zůstala stát jako solný sloup. Mluvil na ní polsky a lámaně německy. Prosil o pomoc, byl ušpiněný, hladový, žíznivý, prosil ji, aby mu pomohla. Jediným zavazadlem byla jeho aktovka. Maminka pochopila, že totiž neví, kde je, zda v Čechách nebo v Polsku. Z vlaku vystoupil ještě daleko před Chudobou, pak šel pěšky s cílem přejít hranice, dostat se do Náchoda a následně vlakem snad do Prahy. Asi měl u sebe zbraň, ale zastřelit mamku by mu nebylo nic platné, spoléhal na to, že tato osoba mu jistě pomůže. Maminka se bála, ale věděla, že je jeho jediná šance. Její němčina mu moc nepomohla, ale pochopil, že musí jít za ní, nebudou mluvit. V naší obci nebylo jisto, který ze sousedů je udavačem. Dostali se k naší chalupě, mamka šla domů první, mně jen řekla, at' si jdu hrát do pokojíčku a nesmím do kuchyně. Asi jsem tam brzy usnula, protože jsem slyšela jen tlumené hlasy. Když hosta maminka zavedla do kuchyně, poznala v něm unaveného, hladového člověka, který se potřeboval najíst, umýt, odpočinout. Tatínek se domluvil německy. Náš host byl Žid, prošel koncentračním táborem, ztratil rodinu, chtěl se dostat do Prahy vlakem. Když ho rodiče viděli, neměli důvod mu nevěřit. Maminka mu dala najíst, dala mu do pořádku jeho oblečení. Host tatínka prosil o zakoupení jízdenky do Prahy a doprovod k vlaku. To nebylo jednoduché, v obci chodili pomocníci bezpečnosti – naši sousedé, udavači. Neřekli si svoje jména, host s tatínkem odešel, tatínek pracoval na nádraží v Hronově, zakoupil jízdenku, vysvětlil, jak se dostane do Prahy. Rodiče nechtěli znát jméno dotyčného. Jistě věděli, nebo si dovedli představit, co by následovalo, kdyby se jejich pomoc neznámému provalila. Já jsem tušila nějaké rodinné tajemství, až když jsem studovala, rodiče mi o této příhodě řekli. Velice jsem si jich za jejich chování vážila. Zvláště jsem obdivovala maminku, že nevolala o pomoc. Ona mi řekla jednoduše: „*Vždyť to přece byl člověk!*“

VZPOMÍNKA VLASTY KLAPALOVÉ NA UDÁLOST U HRANICE V MALÉ ČERMNÉ

Chodila jsem asi do 2. třídy v místní škole, paní řídící učitelka Vávrová ještě nedošla na hodinu z jejich bytu v přízemí na odpolední vyučování. My jsme využili její nepřítomnosti k drobným alotrím. Vtom najednou někdo z dětí vykřikl: „*V Polsku boří!*“ A opravdu, z blízkého domku, či spíše chalupy se valil doškovou střechou kouř. Některý z kluků to běžel oznámit panu Štěpánu Pavlíčkovi. Byl to už starší pán, ale hasič a hned zbývajících členové hasičského sboru spěchali s požární stříkačkou. V chalupě prý byla stařenka s malými dětmi a topilo se v kamnech. Mezi sousedními obcemi bylo nepsané pravidlo o vzájemné pomoci při požárech bez ohledu na hranice. Ale přístup českým hasičům nebyl zprvu povolen, protože překročili hranice. Přijeli vojáci, kteří hasičům v přechodu hranice bránili střelbou. Nepředpokládám, že by v té době, krátce po válce byl na polské straně vytvořen hasičský sbor s vybavením jako v Malé Čermné.

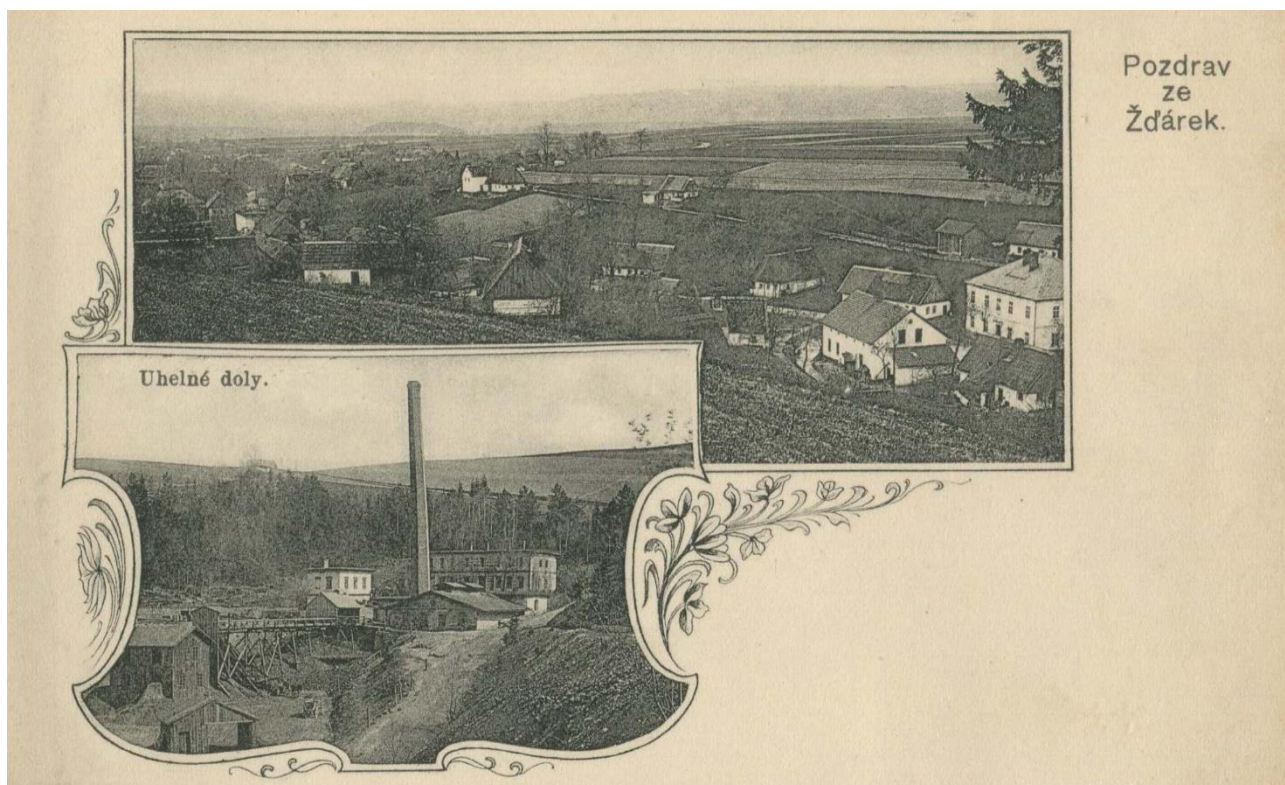
PŘÍBĚH ZDRAVOTNÍ SESTRY, KTERÝ SE TAKÉ TÝKÁ MALÉ ČERMNÉ VYPRÁVÍ VLASTA KLAPALOVÁ

V rámci péče o dětský chrup naši školu navštívila zdravotní sestra. Přivezla ji sanitka, ale tato sanitka musela zase odjet. Sestra se od nás měla dostat do školy ve Žďárkách. Po silnici to je delší cesta, tak jí místní poradili, aby šla zkratkou mezi poli a tím by si cestu podstatně zkrátila. Sestřička šla podle rady polní cestou, pak loukami, a protože tady šla poprvé, přešla státní hranici. Vojáci ji sebrali, odvezli na velitelství. Měla jen zdravotnický stejnokroj, bylo docela teplo a v ruce lékařský kufřík. Když nedošla do Žďárek, byla po ní sháňka. Nešťastnice se dostala ve vojenském doprovodu až do Katovic na náš zastupitelský úřad a teprve na zásah vyšších orgánů byla po týdnu dopravena na celnici v Bělovsi. Jaký strach prožívala ona v Polsku a její rodina tady, to si dovedeme představit.

OSOBNÍ VZPOMÍNKA NA PANÍ MARTU TÉROVOU ZAZNAMENALA VLASTA KLAPALOVÁ A VLASTA STŘIHAVKOVÁ

Kladští Češi nacházeli útočiště v nejbližších českých vesnicích a městech. Jedním z nich byl i Červený Kostelec.

Nejbližší sousedkou mé přítelkyně, paní učitelky Vlasty Stříhakové, byla paní Marta Térová z Jakubovic. Po válce utíkala s rodiči a sestrou do Machova. Vzpomínala, jak utíkala na neschůdnou cestu ve skalách s rancem na zádech. V Kostelci pracovala v místní textilce. Kladští drželi při sobě. Hodně si pomáhali. Paní Térová se později provdala za vdovce se dvěma dětmi. Uměla výborně vařit, o děti se vzorně starala. Sousedé si jí velice vážili.

Ve stáří měla velké přání: podívat se ještě do Jakubovic, do míst, kde měli chalupu. Kolegyně Stříhavková jezdí autem, proto jsme jí její přání splnily. Cestu znala paní Marta dobře, avšak v místě jejich domku byla hluboká jáma – domek nikde. Nejvíc nás dojalo, že paní vyndala z tašky koláče, z termosky nalila kávu se slovy: „*Maminka každého, kdo k nám přišel, pobostila, teď jste vy, douchata, moji hosté.*“ A tak jsme stály u hluboké jámy v kopřivách, kde býval jejich domek, a plakaly jsme s ní.

Ještě se chtěla dostat o dvou berlích na jejich pole. Pomáhaly jsme jí a podařilo se. Viděla krásný pohled z kopce, na kterém se tolik nadřeli a s dojetím vzpomínala na rodiče. Dožila v domově u sv. Jakuba v Červeném Kostelci.

▲ Žďárky okolo roku 1900 a 1923 ▼

Stroužné v malebné zimní krajině.

VYPRÁVĚNÍ PANÍ EVY ZÍTKOVÉ ZAZNAMENALA HANA BENEŠOVÁ

Moje rodina se přistěhovala do Stroužného z Bukovice někdy v 18. století, ještě před tolerančním patentem. Bylo to kvůli víře. Doma jsme v mém dětství mluvili česky, hlavně s prababičkou, později ve škole víc německy.

Když začala válka, bylo mi 10 roků. Vidím to jako dnes, jak přišli pro tátu na Starou Hejdu, aby narukoval. Protože byl nevoják, musel od osmatřicátého chodit po hranicích, pak se dostal v jednačtyřicátém k vojenské policii a v Rusku byl zraněn. Když osvobozovali Rusové Vídeň, padl do zajetí a dostal se až k Černému moři. Vrátil se dva roky po konci války, ale do Německa. Odtamtud nás našel. Když přišel domů, jeho vlastní kluci ho odháněli: „*K nám nechod, náš tatínek je pryč!*“

Jako děti jsme neměli představu, co válka znamená. Vzpomínám si, jak jednou přijel tatínek na dovolenou a řekl, že už je to, jak se říká, v pr..., že válka je prohraná. Tehdy mu řekl strýc, ať mlčí, jestli nechce přijít do koncentráku. To jsem poprvé slyšela o nějakém koncentračním táboře, ale nevěděla jsem, oč se jedná.

To víte, že se také našli lidé, kteří Hitlera chválili. Měli jsme učitele židovského původu, který se dal k Němcům. Nosil nacistickou uniformu a jmenoval se Rogart. Můj otec se kamarádil s jeho bratrem, a ten přišel v koncentráku o život. Hodně mužů ze Stroužného padlo.

Představovali jsme si, že až skončí válka, případně Kladsko Československu. Když jsme odcházeli, slibovali nám, že se budeme moci za šest neděl vrátit. Delegace kladských Čechů orodovala u Jana Masaryka v Praze, ale řekli jim, že o hranicích rozhodla Jaltská konference.

Nejprve přišli Rusové, potom Poláci. Neutíkali jsme jako Němci z Východu před frontou. Nejdřív nás vyhnali s tím, že si můžeme vzít každý do zavazadel 50 kg. Odevzdali jsme klíče od domů. Bylo nás spousta, šli jsme cestou do Čermné, než někdo dal zprávu do Náchoda, co se děje. Přijeli Rusové, ruský důstojník vystoupil z auta a průvod zarazil. Chvilí se bavil s polským vojákem a pak mu dal dvě facky, až mu vyrazil zuby, sama jsem to viděla. Museli jsme se vrátit zpátky. Cestou se k nám přidružil jeden Polák, pomáhal mamince tlačit vozíček a říkal, jak je rád, že nemusíme odejít, že ho to moc mrzelo, že nás vyhnali. Ale když jsme přišli do Stroužného, byly už baráky zkraje u silnice vyrabované. Pak už tam nikdo zůstat nechtěl. Všichni odcházeli sami.

Po válce byla veliká nouze. Jídlo jsme dostávali na lístky z Čech z UNRY v Náchodě. Ale bylo to nebezpečné, protože nám nedovolovali chodit přes hranice tam ani zpátky. Tatínka kamarádky při takové cestě zastřelili, nějaký pan Kříž. Známy z Končin nám rozšrotoval oves a máma ho prosévala přes cedníček a dělala z něj polévku. Sbírali jsme jablíčka a z nich vařila kaši. Bochníček chleba od Poláků, nazvaný komisárek, dostávaly jen děti.

Maminka musela vařit pro vojáky v kasárnách, v posádce ve Stroužném jako mnoho jiných žen, kterým se nevrátili dosud muži z války. Jednou tam hrálo rádio, bavili se a jeden z vojáků mamince zezadu zakřičel do ucha, když loupala brambory. Lekla se, ohnala a plácla ho sběračkou. Bylo zle, zatáhli ji do sklepa a zmlátili do modra. Potom ji odtáhli do Dušníků, byla celkem tři dny zavřená. Ale potkala tam slušného polského důstojníka, který jí dokonce dal peníze na cestu zpátky. Byla jsem s oběma bratry sama doma a nevěděla vůbec, co se stalo.

Jindy na patrole jeden voják zapíchl druhého kudlou a my, mladé holky, jsme ho musely omýt a ustrojít do rakve.

Vyčítali nám, že jsme my, Češi nemuseli ve válce bojovat a vlastně nám o nic nešlo. Také je dráždilo, že se roztahujeme, když jsme opakovali, že Kladsko připadne nám.

Tehdy museli opustit domovy lidé z východního Polska, které zabrali Rusové. Ti přišli později.

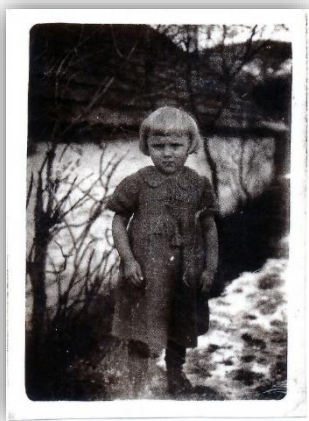
Zůstala jsem doma nejdéle z rodiny – všichni už utekli do Čech, ale já jsem měla ještě zachránit nějaké věci a přenést přes hranice. A pak u nás jednou v noci někdo strašně bouchal a já se bála a už jsem doma nechtěla zůstat. Bydleli jsme pár kroků od hranic. Naložila jsem žebříňáček, na něj všechno možné, člověk v takovou chvíli ani neví, co je potřeba. Polské hlídky chodily zpočátku pravidelně, ale čím víc lidé utíkali, začaly chodit nepravidelně. Jela jsem kopečkem nahoru, už jsem byla za hranicemi a v tom volání: „*Stůj nebo střelím!*“ Byla jsem mladá, tak jsem odpověděla: „*Tak střelěj, jestli se trefíš!*“ Vozíček jsem nechala stát a utíkala v pantoflích břehem nahoru. Byl březen 1946, místy stál ještě sníh. Najednou jsem se smekla a v tom momentu jsem uviděla, jak u mé hlavy odskakuje hlína od kulky. Pořád to vidím před sebou. Když přestal střílet, utíkala jsem dál. Běžela jsem ke známým, kteří bydleli na Končinách. Polský pohraničník přišel za mnou až tam. Ale byli tu ubytováni zase čeští pohraničníci a ti ho hnali zpátky, jestli prý neví, že s puškou přes rameno vůbec na naše území nesmí. Teprve potom se mi rozklepala kolena. Dva dny jsem byla schovaná ve sklepě. Vozík jsem už nenašla.

Náš dům už nestojí, byl moc blízko u hranic, když na hranicích zorali pruh země, nesmělo se tam. Jakmile jsme se tam směli podívat, už tam nic nezůstalo a brzy ho zbourali.

Přihlásili jsme se v Náchodě, kde jsme dostali dokumenty. Tam už na nás čekala spousta lidí, kteří sháněli služby do domácností. Dostala jsem se do Třebechovic, kde jsem sloužila u stavitele. Jenže maminka sehnala na nábor místo do továrny, a tak jsem se vrátila.

Když jsem se podívala do Stroužného poprvé, řekla jsem si, že už se tam nechci vrátit ani po smrti. Dříve to byla živá vesnička, obdělaná políčka, ale nic tam nezůstalo, lišky tam dávají dobrou noc.

V Čechách se nám někdy lidé smáli, uráželi nás, ale většinou byli slušní, nemůžeme si stěžovat. Některým změnili křestní jméno. Bratr byl Horst, druhým jménem Josef, tak z něho udělali jenom Pepíka.

ZE ŽIVOTA PANÍ INKY ŠUBÍŘOVÉ ZAZNAMENALA VLASTA KLAPALOVÁ

Setkání s touto strouženskou rodačkou bylo velmi milé. Překvapila mne její výborná paměť. Paní Ingeborg Šubířová (roz. Zwikirsch) se narodila 17. dubna 1934. Rodiče bydleli v horní části obce, kde žili evangelíci. Maminka si za manžela vzala katolíka Zwikirsche z dolní části Stroužného. Příbuzní nebyli. Rodiče manžela na obřad v kostele nešli, přišli až na společnou hostinu. (Takový byl zvyk). Děti byly katolického vyznání.

Zajímalo mě její válečné dětství. Uvědomme si, že ve vsi zůstali převážně staří lidé, ženy a děti, protože otcové museli narukovat do německé armády. Děti musely od malička pomáhat. Malá Inka už od útlého dětství přes celý týden pomáhala u babičky na dolním konci vsi. Tam se její tetě narodila holčička Krista (později provdaná Kašparová). Porod byl velmi těžký, a tak se hodila „k ruce“ i Inka. Hlídala rodičku, ta měla v ruce hůl, když něco potřebovala, šťouchla do Inky, aby pomohla nebo někoho zavolala. Žádné hry s dětmi pro ni neexistovaly, jen starosti a práce. Na neděli chodívala domů nahoru k mamince a sourozencům. Když začala chodit do školy, učil je bývalý esesák ve vojenské uniformě, s tvrdým zacházením a děti se ho bály. Výuka asi podle toho vypadala.

Teta se sestřenkou Kristou bydlely v chalupě vedle babičky. Babička měla pět synů. Čtyři z nich se vrátili z vojny. Na Strouženských Zadech u Kaněřů měli také pět synů. Z nich čtyři padli.

Válka podivně zamíchala s lidskými osudy. Matčín bratr (strýc Inky) se oženil v Německu ve Frankfurtu nad Mohanem. S manželkou měl dvě děti, ale ta mu zemřela, když byly děti malé. Sám se o ně nemohl starat, protože byl v armádě. A tak se stalo, že vůz Červeného kříže z Frankfurtu nad Mohanem přivezl děti k dědovi a babičce na starost do Stroužného. Přibyly jim další dvě děti, které mluvily jen německy. Nastala další starost o živobytí a najednou bylo pro všechny v malé chaloupce málo místa, takže Inka tam byla tak trochu navíc. Byla šikovná na práci, a tak se jí naskytla možnost jít do Nízké Srbské k bezdětným manželům. Ve 14 letech se vrátila k matce, která už byla v Machově. Machov a Nízká Srbská je oddělena jen potokem. Teta si našla Čecha a bydleli i se sestřenicí v Hejtmánkovicích. A co strýčkovy děti z Frankfurtu? Už zapomněly němčinu, otec se po válce spojil s rodinou přes Červený kříž. Využil rodiny z příbuzenstva, která byla určena k odsunu, aby děti převezla do Německa. Problémy nekončily. Němci děti odmítli převzít, protože už neuměly německy. Proto si pro ně na hranice musel přijet jejich otec.

Inka byla sice bystré děvče, ale střídání výuky nejprve v němčině ve Stroužném, pak v Machově v češtině byl pro všechny takto postižené děti, velmi obtížný začátek školního vzdělávání. Inka s dojetím vzpomíná na dědu a babičku, ti jí dali správnou výchovu do života. Uměla se od malička postavit k práci. S vděčností vzpomíná na poslední setkání s babičkou. Později pracovala v Kovopole, kde obstarávala různé drobné pochůzky a nákupy, aby se „otrkala“ mezi Čechy. Všude se najdou škodolibí. Jednou ji poslali koupit bublinu do vodováhy – Inka nepoznala, že je to vtíp, vodováhu ze Stroužného neznala.

V roce 1951 se provdala do Žďáru nad Metují. Ve spokojeném manželství vychovali tři děti. Žijí všichni poblíž maminky a starají se o ní a obdivují v jejím věku soběstačnost.

Po válce Inčin tatínek, který patřil k těm šťastným, co přežili válku. Snažil se vrátit z Německa k rodině do Čech. Ale na své četné žádosti dostával odpovědi, že jeho návrat do naší republiky je nežádoucí. Proto žádala o vystěhování matka a její žádost byla také

zamítnuta. Po 15 letech jí bylo konečně vyhověno. Postupně se širší rodina dávala dohromady a asi v 60. letech se setkávali na Končínách a dívali se dalekohledem na své bývalé rodiště. Přes všechny životní útrapy neztratila optimismus a oslavila s manželem zlatou svatbu.

▲ a ▼ Roku 1998 se konalo výročí 150 let dostavby kostela ve Stroužném. Zúčastnili se čeští a polští hosté ze Střelínska.

PŘÍBĚHY Z VÁLKY A PO VÁLCE, JSOU TO JEN STŘÍPKY SEPSALA HANA BENEŠOVÁ

Bydlela jsem a stále bydlím v Bezděkově a mám jiné, lepší vzpomínky na konec války. Byl krásný slunečný den a kvetly pampelišky. Byla jsem venku a z dálky vidím maminku, jak se vrací ze vsi a mává na mě, abych jí šla naproti. S dojetím mně říkala, že je konec války. Dodnes jsou pro mne pozlacené louky symbolem něčeho výjimečného a těším se, až zase rozkvetou.

Ač je to od nás k hranicím na Končiny nebo do Závrch přibližně 6 kilometrů, přesto jsme nevěděli, co se děje kousek vedle nás. Alespoň se o tom nemluvalo a bylo mně to potvrzeno staršími. Před koncem války jsme slyšeli z dálky střelbu, která se zesilovala a budila obavy. Ještě dlouho po válce jsem neměla dobrý pocit, když jsem slyšela letět letadla. Během jara roku 1945 jsme nemohli chodit do školy. Docházeli jsme jen pro úkoly na obecní úřad. Škola byla obsazena uprchlíky. Bydleli i po domech. Ve vsi byli přibližně dva týdny. Mluvila jsem o tom s Vráťou, který je starší a zapamatoval si něco víc také proto, že jedna rodina bydlela u nich. Byla to maminka s dětmi a babičkou. S jejich dětmi si hráli, pár slov vzájemně odposlouchali, tak si i rozuměli. Žádné potyčky mezi nimi nebyli. Dospěli se také dohodli. Paní Beranová jim půjčila nádobí. Soužití bylo celkem dobré. Zaujalo ho jedno jídlo, a to mleté maso, do toho zamíchali sirob a mazali na chleba. Co je sirob, už asi málokdo ví. Za války se dělal a mazal na chleby místo medu, ale ne s tím syrovým masem. Vařil se ze řepy cukrovky a dalo se to jíst. Tenkrát to byla dobrota.

Uprchlíkům se muselo říkat národní hosté, jak už bylo psáno v článku o Malé Čermné. Od Vráti jsem se o nich dozvěděla víc. Přijeli s vozy a s tím, co se jim podařilo naložit, protože údajně měli jet přes protektorát do Čech, kde měli dostat statky. S naším národem – českou zemí ani s lidmi – Hitler nepočítal. Jiný občan jménem Věna zase říkal, že během doby, co byli v Bezděkově, se muži nakrátko vrátili domů obdělávat pole. To si odporuje, ale těžko vědět, co jim napovídali. Byli s nimi francouzští zajatci, kteří bydleli v domě Františka Vacka truhláře. U něj mohli přespávat v dílně. Bylo jich přibližně osm a děti za nimi chodily, protože jim dávali čokoládu. Dům si pamatujeme jako Valtových, dnes Bornových. Měli s sebou sušenou cukrovku a našli se místní šikulové, konkrétně čeledín od starosty Hubky, kterému jsme říkali „Hubku strejc“, kteří pohotově přišli na nápad vařit z ní likér. Spíš jakýsi šňaps. Z neodbornosti to mohlo v jednom případě špatně dopadnout. Vráťa si také vzpomněl, jak šli z Machova ze školy a najednou slyšeli za sebou od Boru strašný rámus. Bylo to letadlo, které nalétalo na ně a začala střelba. Docházeli ke stodole, která tam dosud stojí a schovali se v ní. Těžko vědět, jestli to byla jen hra osádky. Jára si vzpomněl a já jsem se na to upamatovala také, že všude bylo množství proužků staniolu. Shazovala je letadla, aby tím rušila radary, aby nemohla být odstřelována. Odchod národních hostů se mohl stát pro obec osudným. V noci před jejich odjezdem jim někdo rozřezal gumy u aut. Snad to byl nerozumný kluk. Jiná verze byla, že to udělali francouzští zajatci, kteří se domnívali, že by u nás mohli přečkat válku. Pravdu se už nedozvíme, ale mohlo to mít nepěkné následky. Během tohoto kritického válečné období byl starostou Karel Hubka, který použil svoji diplomacii. Měl větší hospodářství, kde měli dostatek jídla i něco k pití, pohostil velitele a mezitím byly přivezeny pneumatiky z Broumova a všichni včas odjeli. Před odjezdem museli vyřešit ještě jeden problém.

Pocházeli ze Svídnice, kde je rovina a u vozů neměli brzdy. V tom jim pomohl místní kolář pan Dostál. Vozů bylo asi dvacet. V té době bylo na Mýtě až ke Kozínku plno volně pobíhajících koní a kdo chtěl, tak si jich mohl odvést domů, kolik chtěl.

Svoji statečnost pan Hubka dokázal několikrát. Hned na začátku války přišel rozkaz zničit lva, který byl na pomníku padlých. Dohodl se se členy Sokola, že ho v noci převezou a zakopou ve stodole v Panském dvoře, kde celou válku přečkal a ihned po válce byl vrácen zpět na pomník. Teď se to zdá jako maličkosti, ale u všeho šlo o život nebo i životy. Za války byl přísný soupis domácího zvířectva a stav kontrolován. Když do obce přijel někdo na kontrolu, tak se hlásil u starosty. Opět je pohostil, aby je zdržel a jeho syn, také Karel, zapráhl koně, jel po vsi a dával lidem znamení.

Stávaly se různé příhody. První část ruské armády přijela od Karlova serpentínami do Nouzína a Machova. Tam strávili jednu noc. Spolužák z Machova vyprávěl, že jeden občan měl za manželku Němku. U obyvatel na hranicích byla smíšená manželství běžná věc. Našel se „dobrý člověk“, který spěchal, aby tuto informaci sdělil Rusům. Rodina pro jistotu včas udělala opatření. Paní s dospívající dcerou se zahrabaly na půdě do sena, či slámy a skutečně ji u nich vojáci hledali a nenašli. Druhý den, když se to dozvěděl jejich velitel, nechal provinilce nastoupit a hrozilo jim zastřelení. Manžel té paní se jich zastal, ukázal velkorysost, nechtěl je mít na svědomí. Ale důslední velitelé nebyli všude a počínání vojáků, přesto, že byli osvoboditelé, se s jejich jednáním neslučovalo. Jiný spolužák si zapamatoval slova, která si dospělí připomínali, že jeden z důstojníků řekl: „*To, že jsme vás osvobodili, to vás přijde draho.*“

▲ Rodina Manfreda Beneše – zleva: (horní řada) manželka Hana, snacha Pavlína, syn Lubomír, bratr Otto, (dole) vnuček Martin, dcera Jolana s vnučkou Nikol a vnuček Ondřej.

Kladští Češi dostávali brzy po válce příkazy nastoupit do transportu, do neznámé budoucnosti. Když uvážíme, že na taková zásadní rozhodování byly jen ženy s dětmi, protože muži buď padli, nebo se v tak krátké době nestihli vrátit, bylo to pro ně velmi těžké rozhodování. Ti, kdo měli příbuzné v Čechách, utíkali přes hranice, ale to nebylo bezpečné. Jedna paní vyprávěla, jak si vzala pokličku od velkého hrnce na vyvážení prádla jako štít, a tak se prodírala lesem a slyšela za sebou střelbu. Jiná zase říkala, jak to bylo s nimi. Lidé dříve neznali cesty někam dál, jen ty v blízkosti svého bydliště. Dřeli na poli nebo do noci dělali za stavem a pak si raději odpočinuli. Na nějaké turistování nebyla chuť. V té nebezpečné době jedna sousedka znala okolí přece jen trochu víc, tak pomáhala lidem přes hranice. K těmto lidem přišla v poledne, když seděli u stolu a řekla: „*Ted' jdu naposled, tak se rozmyslete!*“ Položili lžíce, sebrali několik věcí, aby se už nikdy nevrátili. Maminka manžela a starší sestra, která měla už svoje děti, se rozhodly také přejít hranice. Nějaký čas bydleli s polskou rodinou společně. Poláci, kteří přišli jako poslední, byli stejně postižení, vyhnáni ze svých domovů do neznáma. Byli z území, které zabralo Rusko a byli z chudších poměrů, protože neznali hospodářské stroje, které byly tady, takže si po této stránce polepšili. Chovali se vcelku dobře. Určitě vytušili, že Benešovi chtějí přejít nelegálně hranice a nic neprozradili.

▲▲ a ▲ Oslava Dne Evropy 1.5.2004 zasazením lípy z Čech a cesmíny z Anglie, za účasti Čechů a Poláků. Strom zasadili Michal Jablonský a Vlasta Klapalová (viz obr. ▲▲).

Na vysvětlenou, jaké hrůzy se tehdy děly. Nejdříve přicházely do vesnic tak zvané „rabovací gardy“, pak vojáci, jakási finanční stráž a pak teprve ti nuceně vysídlení.

Do Bezděkova se přistěhovala do jednoho prázdného domu rodina Vejrychových. Měli tři dcery. Dvě starší chodily s námi do třídy a vzpomínaly na Pasterkov, kde bydlely a stýskalo se jim. Tenkrát obchody s laciným zbožím (hrabáky) nebyly a o oblečení byla nouze. Všechno se spravovalo, jak to jen šlo. Nosily ručně pletené punčochy od maminky a ani se jim nikdo neposmíval. Brzy se odstěhovaly do Německa a nějaký čas jsme si dopisovaly. Ale nemohli jsme psát uzavřené dopisy, jen korespondenční lístky: „*Co kdybychom vyzradily státní, nebo dokonce vojenské tajemství!*“

V Machově jiná spolužačka vzpomínala, jak jí maminka nedovolila vzít oblíbenou panenku, protože musela vzít potřebnější věci. Možná, že z ní měla radost jiná holčička, nebo skončila vyhozená. Další případ, o kterém píše spisovatelka Koudelková, že rodina naložila věci na vozík, který schovali v lese, aby se ještě pro něco vrátili a mezitím vozík a věci zmizely. Jiní zase nedokázali nechat doma kočku a vzali ji do tašky i s kot'aty.

Jedna poválečná humornější historka: kamarádka Jana vyprávěla, že děda bydlel v Dolích za Žďárkami v bývalé administrativní budově, která sloužila dolům a my si můžeme pamatovat, že určitou dobu fungovala jako hospoda. Měl slepice a ty nerespektovaly hranice a zanášely na polskou stranu. Mezi zeměmi Polskem a námi byl po celé hranici šest metrů široký zoraný a vzorně uvláčený pás. Děda si vzal tašku přes ramena a pomocí dlouhé tyče provozoval skok do dálky. Pravděpodobně byl pás někde užší, protože by se mu to těžko podařilo. Zoraný pás lákal dělat naschvály, mást hlídku a dělat stopy pozpátku.

Dodnes je pro mě nevysvětlitelné počínání dospělých, kterého jsem se jako sedmiletá i zúčastnila. Kolem Mýta na Hronov utíkali, musím zase použít slovo, uprchlíci z Německa. Neutíkali, spíš se šinula masa lidí, rozprostřená po celé silnici, vedle sebe, za sebou, bez mezer a jen šli jako stádo ovcí. Stromy nad Mýtem byly tehdy nízké a nepřekážely výhledu. Lidé z Bezděkova se chodili dívat na uprchlíky. Seděli jsme na mezi na okraji lesa a dívali se. Nevím už, o čem se mluvilo, ale neslyšela jsem slova politování. Nechybělo mnoho a mohli jsme tak dopadnout my. Kolikrát jsme tam byli, nevím, ale bylo to víc než jednou. Co udělá válka s lidským svědomím? Ti lidé byli postižení a za nic nemohli, jen byli na špatné straně, naopak my jsme měli jen štěstí. Konec války nás tak rozradostnil, že jsme ztratili cit a soudnost.

Na závěr mých vzpomínek: muselo to být už koncem války, kdy přišel do Bezděkova starší člověk a pravděpodobně dal nenápadně pokyn, abychom se shromáždili. Bydlíme v uličce, kde je osm domků. Sešli jsme se a on hrál něco pěkného na housle a sousedky měly slzy v očích. Byla to naše československá hymna. Já jsem ji neznala, protože se pro přísný zákaz nemohla hrát. Když odešel, byla taková zvláštní atmosféra a lidé mezi sebou polohlasně hovořili o zážitku a také o tom, že se nebál a měl odvalu ji zahrát. Mohlo ho to stát život a možná i nás.

Srovnejme jeho chování s chováním dnešních lidí. Úcta k symbolu národa při hraní hymny chybí...

SLOVO ZÁVĚREM

HANA BENEŠOVÁ

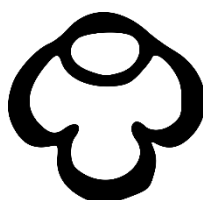
Co dodat na závěr? Naší snahou bylo přiblížit vám jednoduchou formou dávnou minulost území a jeho obyvatel, které bylo po staletí těžce zkoušeno. Tento kraj je poznamenán mnoha bolestmi a lidskými tragédiemi. Útrapy dovršily obě světové války, kdy museli muži původem české národnosti narukovat za německý národ a za Hitlera proti Čechům. Jak těžce to prožívaly jejich rodiny.

NAD TÍM VŠÍM VÍTĚZÍ SMÍŘENÍ

Je to pomník v horní části polské Čermné, který nese tuto myšlenku. Skládá se ze tří sloupů, připomínajících tři kultury, které se na území vystřídaly. Nejvyšší sloup patří české, pak německé a polské.

V základech českého sloupu je umístěn kámen z hlavního města Prahy, z Hradčan. V německém městě Cáchy byl korunován Karel IV., proto je v německém sloupu základní kámen z Cách. V základech polského sloupu je kámen z Krakova, kde byli korunováni polští králové. Se školními dětmi jsme sbírali kameny na obou stranách hranice, které byly použity na sloupy a symbolický oblouk spojující národy. Až pojedete kolem, zastavte se...

DODATKY O ZELOVĚ POTOMCI ČESKÝCH EMIGRANTŮ DO SLEZSKA NA KONCI DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

☛ Autor zelovských pamětí Jan Jersák (1908–1984) cituje v Zelovských pamětech Kamila Jersáka:

„... Úřad gminy byl v požděnicích, což zelovským nevyhovovalo. Zelov měl více obyvatel než Požděnice ... Nový vojt gminy Požděnic a Zelova, zelovský kantor Jan Bohumil Dušek svolal všechny sousedy z obou míst a nechal hlasovat o umístění gminy. Větší počet hlasů získal pochopitelně Zelov a tak byl úřad v roce 1819 přenesen do Zelova.

Zelovští si chtěli konečně postavit i svůj kostel. Přípravné práce byly již v plném proudu, ale projekt ještě nebyl uznán. Farář Glowacki, aby pohnul cara Alexandra II. K povolení stavby, navrhl připsat na plán kostela: „pomnik wspaniałomyślności Niejjasniejszego Alexandra I. Cesarza Wszzechrosji i Króla Polskiego“. Uvedený text byl připsán a ochotní poslové sboru se připravili na dalekou cestu pěšky do Petrohradu. Protože si však zapomněli vzít s sebou své osobní doklady, byli v Petrohradě zadrženi jako lidé podezřelí ze špionáže. Po propuštění však dosáhli nejen schválení projektu, nýbrž i 25 000 zlatých jako dar na stavbu...“

▼ Kostel v polském Zelově (Zelowé)

☛ Stavbu kostela, kterou zelovští hodlali uskutečnit pod patronátem pruského krále Friedricha Viléma III., schválil nový zeměpán, ruský car Alexandr I. V ten čas roku 1817, dostali Češi v Zelově svého prvního kazatele. Kazatel Jan Fabry byl však nemocný. Zemřel už po dvou letech své činnosti v Zelově. Na jeho místo nastoupil kazatel Alexandr Glowacki. Starší sboru Bohumil Matějka a Jan Tomeš jeli do Tábora a Čermína, aby si vyprosili finanční podporu ke stavbě kostela, samozřejmě ve formě zvláštních sbírek.

➤ Zelov – česká škola v Zelově
byla rovněž centrem sborového
života

✓ Požděnice (poblíž pol. Zelova)
– česká škola a modlitebna

➤ Dům Pavla Pospíšila nar. 1885
na Lesnych dzialach

✓ Dům v Zelově rodiny Josefa “
Stejskala a Anny Stejskalové
rozené Volské

Kantor Jan Dušek a Václav Zounar se vypravili za stejným účelem do Husince a jak je zaznamenáno, přinesli hned 314 zlatých. I do Hradce byl jistě poslán prosebník. Jeden, jménem František Světnička, šel dokonce sbírat až do Čech. Slavnosti položení základního kamene, která se konala dne 12. června 1821, se zúčastnil nejen bývalý majitel vesnice Zelova Josef Swidžinski a luteránský kazatel v Łasku Fryderyk Rödiger, nýbrž i katolický farář z Buczku Jan Ochmanowitz. Vskutku ekumenická společnost.

☛ Po druhé světové válce se bezohledným a radikálním odsunem Němců ze Sudet začaly vylidňovat celé pohraniční oblasti poválečného Československa. Československá vláda vyzvala už v létě 1945 (vzhledem k plánovanému uskutečnění tohoto předsevzetí) všechny krajany k návratu do vlasti a slibovala lákavé podmínky.

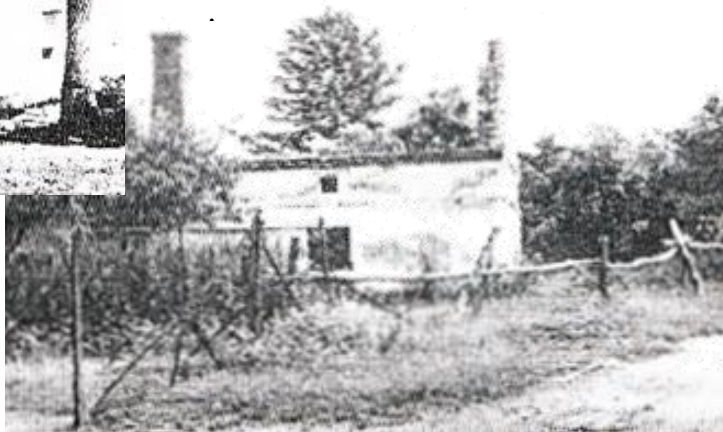

Husinečtí se dozvěděli o této možnosti dříve, než byla vydána příslušná vyhláška. Ve svém zpusťošeném, vypáleném rodišti ostře diskutovali oprávněnost českého vlastenectví. Byli by rádi zachovali českou kolonii, ve které žili jejich otcové a která byla jejich domovem. Určení nové státní hranice v poválečném Slezsku je však zaskočilo. Pokud váhali ve svém rozhodování mezi češtvím a němectvím, připojení k Polsku bylo pro většinu nepřijatelné.

➤ Na zadní obálce je dobový snímek z polské obce Zelov s pomníkem Husův kámen, který dali postavit v roce 1915 tamní čeští emigranti.

▲ Husinec – z předválečné idyly se během několika let stala jen vzpomínka. V místech, kde před válkou stály pohledné domky zůstaly po válce jen trosky ➤

Institut Renesance Kulturního Dědictví předkládá čtenářům rozsahem nevelké dílo, jehož náplní je mezigenerační a meziregionální dialog. Pisatelky v něm prostým jazykem vypráví o svém rodném kraji. Po úvodním objasnění vlastních motivů k sepsání knihy přibližují dějiny území Kladska, přičemž věnují pozornost emigraci, ke které v různých dobách docházelo. Zmiňují marné poválečné úsilí o navrácení území Kladska Česku, jehož bylo historickou součástí. Následně citují vzpomínky učitelů, kteří byli pověřeni českou vládou, aby učili děti českých exulantů, farářů či místních občanů, kteří museli ve víru dějinných událostí často násilně a proti své vůli opustit své domovy. Brožurka ve shodě se svým názvem popisuje, co lidé v Kladském kraji prožili a čtenář se v něm dozvídá, kým byli kladští Češi a proč do kraje přišli. Na knížku je možné nahlížet rovněž jako na vodítko pro ty, kdo by se chtěli o historii tohoto území zabývat hlouběji. **IRKD**

HUSŮV KÁMEN

*postavily české sbory exulantské v Zélově v Polsku
jako důkaz své vděčnosti velikému svědku pravdy
v památném roce 1915. Dole nápis: „Pravda vítězí“*